

Zeev Engel Mayer: Objekt, 2025

RABÍNSKÉ SLOVO Rabínka Kamila Kopřivová:
Radost jako duševní cvičení 2

ROZHOVOR Eva Lustigová o poselství díla
svého otce Arnošta Lustiga:
Humanismus se nemění 4

TÉMA Počet antisemitských útoků v Česku
roste – je důvod k obavám? 7

ROZHOVOR Zánik tajemného Josefova:
Povídání s autorem Pražských příběhů
Danem Hrubým 8

TÉMA Judaismus a duševní zdraví 10

REPORTÁŽ Odhalení památníku Leopoldu
Mollovi 12

TÉMA Památník obětem šoa
v Pinkasově synagoze 14

CESTOVÁNÍ Zažít židovství v Římě 16

MIŠ-MAŠ / מיש-מש 18

KULTURA Kulturní program leden 2026 20

RECEPT Kuřecí vývar se zeleninou /
מרק עוף 24

Milé čtenářky, milí čtenáři,

v tomto čísle se věnujeme duševnímu zdraví – tématu, které si v židovské tradici zaslouží více pozornosti, než se mu obvykle dostává. Rabínka Kamila Kopřivová ve svém textu ukazuje, jak bohatý jazyk radosti a smutku naše tradice nabízí a jak může být stará moudrost oporou v dnešních nejistotách.

Přinášíme také rozhovor s Evou Lustigovou o odkazu jejího otce Arnošta Lustiga a o tom, proč je humanismus dodnes stejně naléhavý. Zároveň představuje celoroční přehlídku Festivál100, kterou ve spolupráci s Nadačním fondem Arnošta Lustiga připravila k oslavě jeho stých narozenin.

Tentokrát se také podíváme více do historie. Lubor Falteisek si povídal s Danem Hrubým nad jeho novou knihou Krajina pražského ghetta z oblíbené edice Pražské příběhy o asanaci Josefova. David Kraus přináší reportáž z odhalení busty světově uznávaného pediatra, vědce a pedagoga Leopolda Molla, rodáka z České Lípy, jehož jméno u nás bohužel není příliš známé. A díky ukázce z knihy Pomníky a památníky holokaustu ve střední Evropě se dozvíme o pozadí vzniku památníku obětem šoa v Pinkasově synagoze.

Spolu s Janem Davidem Reitschlägerem nahlédneme do světa židovství v Římě a seznámíme se s unikátním italským židovským ritem – tzv. Rito Italiano, svěbytnou liturgickou a kulturní tradicí italských Židů (Italkim). Její kořeny sahají do doby makabejských válek, kdy do Říma, hlavního města země, která tehdy byla spřátelená s Jidskem, přišli první Židé.

Během chladných dní se můžete zahřát kuřecí polévkou podle receptu maminky Roni Abramson na poslední straně.

Přeji vám hezký leden,

RADKA LÍM LABENDZ
šéfredaktorka Maskilu

Radost jako duševní cvičení

Mentální zdraví v židovské tradici

Joan Miro: Joy of a Girl in the Sun (Radost dívky na slunci), 1960

Duševní zdraví je dnes téma, o kterém se konečně začíná mluvit nahlas i v náboženských komunitách. Tohle téma je ale stále opředeno řadou emocí a pocitů, jako je stud, pocit selhání nebo dojem, že bychom těžké chvíle prostě „měli zvládnout“ a nemluvit o tom. Že bychom měli být silní, vyrovnaní, vděční. A pokud nejsme, tak s námi musí být něco špatně.

Aktuální vydání Maskilu se tématem duševního zdraví zabývá, a tak stojí za to se podívat, jak se na vnitřní svět člověka dívá židovská tradice. Jednou ze zastávek na cestě k pochopení vlastního nitra je umět věci nazvat pravými jmény a pojmenovat stavy, emoce a vlastní vnitřní život pravými jmény.

Naše tradice nám nabízí několik konceptů, které popisují komplexní povahu radosti i smutku, a pomáhá nám tak získat slova a pojmy k lepšímu uchopení vlastního vnitřního světla i temnoty, aniž bychom museli jeden stav popírat ve prospěch druhého. Pojďme se spolu podívat na několik konceptů popisujících radost a smutek v židovství.

Hebrejščina má úctyhodné množství výrazů pro slovo radost. Na stránkách Sefaria jsem narazila na práci rabína Getzela Davise, který shromáždil deset různých výrazů pro radost v hebrejské tradici. Deset různých podob radosti. Už jen tato skutečnost je sama o sobě výmluvná. Radost není jednoroz-

měrná emoce, není to jen úsměv nebo jen dobrá nálada. Je to spektrum stavů, pohybů duše, zkušeností, které se od sebe liší hloubkou, trváním i zdrojem.

Zastavme se u několika z nich. Asi nejznámější hebrejský pojem pro radost je *simcha*. Obecné slovo pro radost. Rabín Davis ji popisuje jako radost trvalou, dobrou náladu, která není nutně navázaná na konkrétní událost. Jejím opakem je podle něj melancholie. Dlouhodobý stav těžkosti, který člověka jakoby obaluje a ztěžuje mu život.

Dalším slovem je *sason*. Radost, která se rodí z námahy, z činu, někdy dokonce z bolesti. Je to radost prudká, intenzivní, ale krátká. Jako rychle hořící svíčka. Radost z toho, když se nám něco podaří. Jejím opakem je *avelut*, smutek z truchlení a ztráty. A pak je tu *gila*, radost z odhalení něčeho nového, z učení, z vývoje. A *rina*, radost z toho, že tuto novost můžeme vyjádřit, sdílet, zazpívat. *Rina* je radost, která zní a řinčí. Často se objevuje v modlitbě. Jejím opakem je takové to ticho, kdy máme pocit, že nám došla řeč.

Už jen tento krátký výčet ukazuje, jak citlivě židovská tradice pracuje s vnitřním prožíváním. Neříká nám: buďte radostní. Říká: existuje mnoho podob radosti. A každá má svou úlohu a význam. Stejně jako má své místo i bolest a smutek.

Zajímavý posun přináší rabín Jonathan Sacks. Ten upozorňuje, že *simcha* v Tóře téměř nikdy není individuální. Pojem *simcha* se v Tóře většinou pojí se svátkem a ty není možné opravdově prožít o samotě. *Simcha* je tedy podle Sackse radost sdílená. Radost, která vzniká mezi lidmi. Rabín Sacks navíc ještě rozlišuje mezi radostí a štěstím. Štěstí je podle něj postoj k životu jako celku. Něco, o co dlouhodobě usilujeme. Radost je naproti tomu chvilková. Nepřichází na povel a nehodíme se za ní jako za štěstím. Radost podle rabína Sackse si na nás občas jen tak sedne jako ona slavná Hejdukova muška jenom zlatá.

Z pohledu duševního zdraví je to zásadní myšlenka. Není potřeba a není ani žádoucí být permanentně šťastní, nemusíme být neustále v pohodě. Co ale musíme, je: nebýt na to sami. Nezavřít se do vakua, do samoty. Radost i štěstí se rodí ve vztahu, v přátelství, v komunitě, jednoduše ve společnosti druhého.

A pak je tu výrok, který mnozí znají, ale málokdy jej slyšíme celý. Rabín Nachman z Braclavi říká: „*Je velká micva být stále v radosti.*“ Tato věta se často cituje samo-

statně jako nějaký židovský well being slogan, ale její pokračování je mnohem důležitější. Rabín Nachman dodává, že je třeba se vši silou odhánět depresi a temnou trdnomyslnost.

Rabín Nachman velmi pravděpodobně sám trpěl těžkými depresemi. Ve svých spisech svůj stav popisuje jako *acvut ve mara schora*, jako temnou a hořkou sklíčenost. Z úst rabi Nachmana tak nejde o moralizující hlas někoho, kdo nezná depresi a bolest. Naopak, jde o hlas člověka, který bolest zná až příliš dobře. A jeho odpověď není jednoduché vyzvání k tomu být neustále v radosti jen tak. Rabi Nachman uznává, je to těžká práce. Žít v radosti je volba, za kterou stojí tvrdá, odhodlaná a soustavná práce s vlastním vnitřním světem. Krok za krokem a okamžik po okamžiku. Rabi Nachman si volí radost ne jako jednoduchý pocit, po kterém můžeme kdykoli sáhnout, ale jako životní směr.

Možná právě tady se židovská tradice může stát oporou v dnešní debatě o duševním zdraví. Nenabízí jednoduché recepty. Nenabízí rychlé opravy. Nabízí rytmus. Čas na radost i čas na smutek. Společenství místo izolace.

Duševní zdraví není stav, kterého jednou dosáhneme a máme hotovo. Je to proces. Pohyb. Někdy klidný, jindy bolestivý. Židovská tradice nás učí, že i v tomto pohybu nejsme sami. Že radost nemusí být hlasitá. Že smutek nemusí být selháním. A že i malé světlo má hodnotu.

Možná tedy není naším úkolem být stále šťastní. Možná je naším úkolem zůstat ve vztahu. K sobě, k druhým, k Věčnému. A z tohoto vztahu, občas nečekaně, se může zrodit štěstí.

RABÍNKA KAMILA KOPŘIVOVÁ

PROGRAM BEJT SIMCHA

Zima 2025

KABALAT ŠABAT

Šabatové bohoslužby –
každý pátek od 17.00

Židovská obec v Praze (3. patro),
Maiselova 250, Praha 1
Prezenčně i online

Rodinné bohoslužby –
vždy poslední pátek v měsíci

Zkrácená bohoslužba, program a občerstvení
pro děti zajištěny
Židovská obec v Praze (klub Gešer, přízemí),
Maiselova 250, Praha 1
Registrace není nutná.

V případě zájmu si lze objednat šabatovou
večeři v restauraci Šalom.
Cena menu: 225 Kč
Rezervace: kehila@bejtsimcha.cz

Bejt Simcha

Maiselova 18, 110 00 Praha 1
telefon: 603 393 558
e-mail: kehila@bejtsimcha.cz
web: www.bejtsimcha.cz

JAK ZÍSKÁVAT MASKIL?

a) Elektronicky

Maskil je k dispozici online na: www.maskil.cz
nebo www.maskil.online

b) Tištěná verze

Tištěné vydání poskytujeme za úhradu
poštovného a balného.
Pokud máte zájem, pošlete prosím svoji žádost
na e-mail: kehila@bejtsimcha.cz nebo
redakce@maskil.cz

Výše poštovného a balného činí v rámci ČR
minimálně 300 Kč ročně.
Tuto částku laskavě uhradte na účet:
86-8959560207/0100 (Komerční banka)
Variabilní symbol: 03
Do popisu platby prosím uveďte své jméno.

Eva Lustigová o poselství díla svého otce Arnošta Lustiga: Humanismus se nemění

Do dvanácti let žila v Praze, v srpnu 1968 byla rodina na dovolené v Itálii, odkud po okupaci Československa a měsíčním rozhodování odjeli lodí do Haify v Izraeli. Dalším místem k životu pro ni byla tehdejší Jugoslávie, pak USA. Od roku 1991 žije ve švýcarské Ženevě, od založení nadačního fondu střídavě i v Praze. S Nadačním fondem Arnošta Lustiga chystá FestivAL100 jako oslavu stého výročí narození svého tatínka. „Těch akcí bude okolo sedmdesáti na čtyřech kontinentech,“ říká Eva Lustigová, česká spisovatelka a dokumentaristka.

Kdy vás napadlo uspořádat FestivAL100? Taková akce se musí velmi dlouho připravovat.

Určitě už v roce 2022, o rok později jsem začala dávat dohromady koncepci a volat různým lidem, postupně se na základní plán začaly nabalovat další akce. Chtěla jsem, aby jádro bylo literární, protože Arnošt byl spisovatelem duší i tělem.

Vy mluvíte o tatínkovi jako o Arnoštovi. Vzpomenete si, jak to vzniklo?

Bratr Pepi mu říkal Erno. Zřejmě potom co jsem kontrolovala, jestli všechny poslední korektury byly zaneseny správně do tisku, když jsme byli v exilu v Jugoslávii. Bylo mi čtrnáct. Arnošt na to neměl čas, v Makarské dopisoval scénář o maršálu Titovi Sutjeska a řekl mi, abych to udělala. V tu chvíli jsem si uvědomila, že to není jen můj nádherný otec, se kterým jsem měla vždy blízký vztah, ale že je to i pan spisovatel.

Měli jste blízký vztah, jednou jste ale řekla, že byl proti tomu, abyste si vzala svého manžela.

Chtěl pro mě Jamese Bonda, nějakého vysokého chlapa. Sedm let trvalo, než jsme

Sté výročí narození Arnošta Lustiga bylo zařazeno na prestižní seznam významných výročí UNESCO. Nadační fond nesoucí jeho jméno připravil při této příležitosti celoroční FestivAL100.

Foto: Petra T. Růžicková, Muzeum fotografie a moderních obrazových médií v Jindřichově Hradci

se usmířili. Nepozvali jsme na svatbu ani mé rodiče, ani rodiče mého muže, protože ani jedna rodina nesouhlasila. Po celou tu dobu jsme se neviděli, i když jsme bydleli v Americe kousek od sebe. Až po letech jsem se dozvěděla, od maminky nebo od Pepiho, to už si nepamatuju, že prý snad měl i malý infarkt, když šel z univerzity, kde pracoval, pěšky domů. Stalo se to brzy po mé svatbě. Byla to jediná velká chyba mého života, že jsem neměla odvahu ho pozvat na svatbu.

Ke smíření ale přece jen došlo?

Když se mu narodil první vnuk, tedy můj starší syn, po sedmi letech. Časem si manžel oblíbil a začal si ho vážit. Na smrtelné posteli v Nuslích v prosinci 2010, když jsme se všichni přijeli s Arnoštem rozloučit, nás poslal pryč s tím, že chce mluvit s mým mužem. Řekl mu: „Následuj ji a postarej se o ni.“ To je jako z pohádky, že umírající otec něco takového řekne zeťovi. Ale to první bylo „následuj ji“.

Ted' Arnoštovi vše vrátíte i jeho festivalem. Už logo je nádherné. Na konci slova festival udělat velké AL je pěkný vtíp.

Vytvořila ho grafička našeho nadačního fondu Trixi Korbachková. Úsměv v nule ve stovce je odkaz na Arnoštův podpis, vždy pod něj udělal srdíčko s očima. Na to AL jsem přišla jednou v noci. Musela jsem se smát, že je to festival a my už tam vlastně Arnošta Lustiga máme.

FestivaAL už pro veřejnost vlastně odstartoval. V Praze 9. prosince v Knihovně Václava Havla kulatým stolem s literárními vědci o přínosu Arnošta Lustiga. Na co se dál můžeme těšit?

Program festivalu se pořád vyvíjí. Literární jádro má několik složek. Vznikne Fond a archiv Arnošta Lustiga v Památníku národního písemnictví a Knihovna Arnošta Lustiga v Moravské zemské knihovně v Brně. Pepi a já jsme darovali knihy Nadačnímu fondu Arnošta Lustiga a ten je daroval oběma institucím. V zemské knihovně se šestadvacátého února otevře Knihovna Arnošta Lustiga padesát metrů od knihovny jeho kamaráda Milana Kundery. V Památníku národního písemnictví jsou Arnoštovy knihy a mají už i nějaké rukopisy. V Moravské zemské knihovně bude sbírka jeho beletrie a literatury faktu i knihy o něm.

A filmové scénáře, třeba dialogy ke skvělému Obchodu na korze, se tam neobjeví?

Zatím přemýšlíme, komu bychom je s Pepim svěřili. To musíme promyslet.

Nově otevřené prostory v Brně a v Praze budou mít i doprovodný program?

V zemské knihovně v Brně nebude chybět výstava Arnoštova cesta podle stejnojmenného grafického románu Markéty Pilátové. Kniha vyšla v prosinci před dvěma lety, loni byla nominovaná na Magnesii Literu v kate-

gorii literatury pro děti a mládež. Výstava pak zamíří do Vídně a odtud do Památníku Tereziín a nakonec bude v březnu 2027 v galerii Českého rozhlasu v Praze. Všechno vnímám cyklicky – Arnošt začal svoji profesní kariéru v Československém rozhlasu, když mu bylo dvaadvacet let. Chci, aby se vrátil na domovskou půdu.

Ani Památník národního písemnictví v Praze o svou výstavu nepřijde?

Nepřijde, ale bude pojatá úplně jinak. Jejím kurátorem je Bohumil Melichar, velmi nadaný historik, který pracoval také pro Památník ticha. Výstavu pojmenoval Arnošt Lustig, svědek rozvratu lidskosti a bude mít pět dimenzí. Důležitá bude samozřejmě životní linka – Arnoštův život se propisoval do jeho beletrie, literatury faktu i do filmu. Obě výstavy budou putovní, budeme je také nabízet Českým centrům v zahraničí.

„Pokud by lidstvo bylo román a já psal jeho poslední kapitolu, končila by slovem naděje.“

Arnošt Lustig

Z názvu Svědek rozvratu lidskosti až mrazí. Nebude to depresivní? Nebude to návštěvníky v dnešní době, kdy se lidé musejí vyrovnávat s mnoha nepřijemnostmi, odrážet od návštěvy?

Depresivní? Vůbec ne! Název je samozřejmě velmi dramatický, ale vyznění takové není. K Arnoštově cestě vznikl vzdělávací workshop pro studenty od pátých tříd, už ho má ve stálé nabídce Didaktikon Univerzity Karlovy, máme za sebou i lektorské školení. Vzdělávání je základní pilíř našeho nadačního fondu, kromě práce s jeho literárním a filmovým odkazem se soustředíme na

rozvíjení literárního talentu a předávání paměti. K rozvratu lidskosti Bohumil Melichar koncipuje velmi zajímavý vzdělávací program. Bude interaktivní, chybět nebudou filmy, v nichž třeba musejí studenti hledat určené motivy, aby nakonec díky tomu něco objevili.

Do programu se vešla i literární soutěž mladých humanistů, vy je označujete jako HUMAN-isty.

Jde už o druhý ročník, který nadační fond organizuje. Je to samozřejmě dobrovolná soutěž, studenti psali buď úvahu, prózu, nebo báseň. Inspirací byl Arnoštův citát: „To dobré v člověku se projevuje činem.“ Mladí tvůrci čerpali ze svých životů. V Česku jejich práci posuzuje stejná odborná porota jako v prvním ročníku, jsou v ní Markéta Pilátová, Petra Procházková a Petr Borkovec. V Rakousku probíhá totéž ve třech školách v St. Pöltnu, které je partnerským městem Brna. A také v české škole Jana Amose Komenského ve Vídni, kde studenti mohli psát německy nebo česky. V Rakousku vzniklo třicet osm příspěvků, v Česku přes čtyřicet.

Studenti se budou na hodnocení podílet? Přece jen pohled mladých je jiný než dospělých s určitými životními zkušenostmi.

Máme i studentskou porotu, má jeden hlas. Díky tomu se mladí naučí pracovat s literáty, s dospělou porotou. Říkám k tomu, že uplatňujeme „čtyři Ká“. Je to schéma, které vymysleli před nějakou dobou přední pedagogové. Aby se člověk v roce 2050 uplatnil na pracovním trhu, bude potřebovat klíčové dovednosti. Aby mohl konkurovat AI, umělé inteligenci, kdy ho budou obklopotovat roboty, musí mít kreativitu, kritické myšlení, umět komunikovat a kooperovat. Nadační fond tyto dovednosti systematicky rozvíjí. A naše mezinárodní soutěž to splňuje. Nejen že rozvíjíme kreativitu mladých HUMAN-istů, ale

i jejich kritické myšlení. Samozřejmě musejí také komunikovat s odbornou porotou, mezi sebou, a musejí i spolupracovat.

Mohou se vítězové těšit na nějakou odměnu?

Z každé země budou ve třech kategoriích tři odměněni, sejdou se v brněnské knihovně 26. února v den Arnoštova úmrtí, kde dostanou nejen diplom, ale příští den budou mít jako odměnu tvůrčí dílnu s předním disentovým běloruským básníkem Dmitrijem Strocem. Jedná se o velkého humanistu, který už se do Běloruska kvůli svým názorům nesmí vrátit. Na dílně vítězů literární soutěže mohou studenti mluvit o tom, jaké to bylo psát své příspěvky, Dimitrij jim zase přiblíží své literární začátky.

Jak začala vaše spolupráce s Dmitrijem? Už jste spolu dělali i nějaké projekty dřív.

V roce 2021 získal za svůj odboj proti autoritářskému režimu cenu Centra Václava Havla v New Yorku Disturbing the Peace. Protože tehdy nemohl letět do Spojených států kvůli covidu, dostal rezidenční pobyt na měsíc v Praze. Tady jsem se s ním setkala, moc jsme si rozuměli a od té doby děláme společně různé projekty. Dmitrij je velký humanista a literát, charismatický člověk, vzděláním architekt. I když se s Arnoštem neznal, vidím u něho stejnou krevní skupinu. Jeho život mi připomíná putování mé rodiny. My jsme v exilu také dost dlouho neměli střechu nad hlavou. Byli jsme chudí jako ta příslovcečná kostelní myš. Dmitrij je v podobné situaci, teď žije v Berlíně. Ráda pracuji se současnými umělci.

Nadační fond nemůže vydávat knihy, není nakladatelstvím, přesto vyjde v rámci festivalu jubilejní edice knih Arnošta Lustiga. Jak se to povedlo?

Pro jejich vydání jsem dala dohromady konsorcium deseti nakladatelů v České repub-

Účastníci oficiálního zahájení festivalu FestiVAL100 věnovaného odkazu Arnošta Lustiga konaného v prosinci v Knihovně Václava Havla: (zleva) literární vědci Michael Bauer a Tomáš Kubíček, moderátorka Karolína Koubková, spisovatelka Ladislava Chateau, ředitelka nadace Eva Lustigová, spisovatel Karel Hviždala a výtvarnice Apu Littera

Foto: Festival židovské kultury ŠTETL

Spisovatelka, dokumentaristka a spoluzakladatelka Nadačního fondu Arnošta Lustiga Eva Lustigová (vpravo) s významnou českou novinářkou a humanitární pracovnící Petrou Procházkovou na letošním festivalu ŠTETL.

lice, další tři jsou zahraniční – z Německa, Chorvatska a z Vietnamu. Dvě nakladatelství u nás se zaměřují na audioknihy. Tympanum už vydalo *Démanty noci*. Jednu z povídek čte Táňa Medvecká, další Ondřej Brousek. Miloň Čepelka zase čte grafický román *Arnoštova cesta* od Audiostory. Ostatní nakladatelé vydají dalších patnáct knih. Městská knihovna Praha zpřístupní víc než jedenadvacet titulů Arnoštiny beletrie v digitalizované podobě.

Do Festival100 se zapojují nejen evropská města, ale třeba i USA či dost překvapivě Tanzanie nebo Vietnam.

A právě ve Vietnamu už vyšla *Modlitba* pro Kateřinu Horovitzovou jako první kniha jubilejní edice. Už tu knížku, přeloženou Binh Slavickou, mám. Albatros pak vydá v roce 2027 i *modlitbu* jako komiks, kreslí ho dnes velmi žádaný Marek Berger. V Tanzanii už proběhlo školení studentských lektorů k našemu workshopu. Já chci být člověk se studenty z masajského kmene. Jsou první nebo druhá generace, jež navštěvuje školu. Někdy tam jdou pěšky i hodinu. Jejich vesnice je poblíž Kilimandžára, můj starší syn tam předtím, než šel studovat na magistra, dělal dobrovolníka. Vyučoval angličtinu a odpoledne hrál s místními dětmi fotbal. Jednou jsem mu řekla, že festival je globální, Arnoštovo poselství je srozumitelné na celém světě, a že bych chtěla i do Afriky. Propojil mě s ředitelem školy, ale bohužel těsně před odletem s edukátorem Martinem Píjákem propukly v zemi masové protesty proti sporné prezidentské volbě. Při pohledu na tuto realitu smutnou ironií je, že samotné téma workshopu – kultivace lidskosti a svobody a reflexe významu humanismu v dnešním světě očima mladé generace – je právě esencí toho, proč protesty propukly. Škola se zavřela, lety se zrušily. Vše je posunuto na dobu neurčitou.

A co bude ve Spojených státech?

Ve spolupráci s organizací Institute for Jewish Research pořádáme v New Yorku kulatý stůl, následovat bude projekce filmu *Démanty noci*. Panelu se zúčastní jeden

z Arnoštových bývalých studentů kurzů tvůrčího psaní, literatury a filmu z American University. A také psychiatr z Kolumbijské univerzity, který miluje jeho tvorbu a říká, že je Arnošt prvním spisovatelem, jenž psal beletrii o dětech během války a holocaustu. Dívá se na to vše jako psychiatr přes duševní zdraví. Má k filmu co říct – vždyť ti kluci, kteří v něm vystupují, byli pořád děti.

Démanty noci promítáte také v německém Výmaru. Je to psychologické drama o dvou uprchlících z transportu smrti, kteří jsou pronásledováni a nahaněni jako zvěř. Jaké očekáváte reakce? Přece jen Němci se velmi dlouho vyrovnávali právě s traumatem 2. světové války a dlouho se nechtěli zapojit do pomoci Ukrajině, aby je někdo neobvinil, že zase zbrojí.

Promítání v Německu organizuje Památník Buchenwald, kde byl Arnošt v koncentračním táboře. Nevidím důvod, proč by se neměl promítat umělecký film. Ale uvidíme, jak bude probíhat následná beseda v kině. Třeba nikdo nic neřekne, ale Němci nejsou jako Češi. Ti jsou během takové besedy často zdrženlivější. Vnímám to jako zásadní rozdíl mezi Českem a třeba Amerikou nebo OSN, kde zase lidé často mluví, přestože nemají co říct. Je to otázka výchovy a vzdělávání ve školách od raného věku.

V programu festivalu nechybí ani divadlo, dokonce taneční divadlo.

Plánujeme ho na námět Arnoštiny povídky se špičkovým tvůrčím týmem. Vše je teprve na začátku, čekáme na první etapu financování. Tanec je univerzální, srozumitelný všem. Na deseti představeních v Praze, českých regionech, Německu, Rakousku a na Slovensku vystoupí mladí nadaní tanečníci Bohemia Baletu. Režii bude mít na starosti Tomáš Vondrovic ve spolupráci s Lukášem Slavickým, ten dělá i choreografii. A libreto znovu Tomáš Vondrovic. Pod hudbou je podepsaný Petr Malásek, já k celé akci přispěji jako odborná poradkyně.

Diváci nepřijdou ani o báseň od Arnošta Lustiga.

Kantátu *Tanec šílených*, jedinou báseň, kterou Arnošt napsal, jsem objevila po jeho smrti. Zamílovala jsem se do ní a řekla jsem si, že z toho udělám hudebně lyrické pásmo. V Česku a na Slovensku jsme jej uvedli už třináctkrát. Pražská premiéra se chystá v Maiselově synagoze ve spolupráci se Židovským muzeem v Praze, přijede natáčet Český rozhlas. Vystoupí Jiří Lábus, Vilém Udatný a Máša Málková za doprovodu Barocco sempre giovane. Přijít může, kdo má zájem, ale musí se počítat s tím, že kapacita synagogy je omezená. Chystáme se i do Francie a dvakrát do Německa. Tam vystoupí Dagmar Pecková jako herečka. V Lipsku na Bachovském festivalu hudební složku obstará Pražákovovo kvarteto ještě s dalšími muzikanty, v Kamenici komorní orchestr vytvořený z Jihočeské filharmonie, která pojede i do Paříže. Na

všech představeních bude zpívat operní pěvkyně Marie Kopecká Verhoeven. Projekt jsem si vymyslela, tak ho režiji.

V divadelní části diváci uvidí také Terezu Kostkovou s rodiči a projekt Lukáše Hejlíka.

Adaptují tři Arnoštiny rané povídky pro divadelní scénu se živou hudbou. Vystoupí v nich Tereza Kostková, Carmen Mayerová a Petr Kostka. Hudební doprovod obstará klarinetistka Anna Paulová a akordeonista Jiří Lukeš. Hrát budeme 20. května v Památníku Terezín, 30. května v purkrabství Pražského hradu a 23. září v Tylově divadle. Listování Lukáše Hejlíka bude cestovat po knihovnách s povídkou *Láska a tělo*. Zatím nevíme, kde přesně Listování uvedeme, ale určitě bude v knihovně v Kutné Hoře. A diváci v Mníšku pod Brdy se zase mohou těšit na dramatizaci raných povídek *Naděje* a *Velká bílá cesta* s Jiřím Lábusem a Gabrielou Míčovou za doprovodu Anny Paulové a Jiřího Lukeše, také v mé režii.

Dílo Arnošta Lustiga určitě zaujme nejen starší generaci, ale je vidět, že tím, jak se do práce Nadačního fondu Arnošta Lustiga zapojuje i ta mladá, že neztrácí na své aktuálnosti.

Arnošt byl humanista. To je linka, která je pořád stejná, protože humanismus se nemění. Ani lidé se nemění, mění se jen společenské systémy. Ale lidstvo je nepoučitelné, proto potřebujeme literaturu Arnošta Lustiga. Kultivuje lidskost, Posiluje samostatné kritické myšlení a rozhodování o tom, co je dobré, správné a spravedlivé. Volba je na nás.

JANA HANUŠKOVÁ

Nadační fond Arnošta Lustiga

Nadační fond založily děti spisovatele, dcera Eva a syn Josef, symbolicky 21. srpna 2020, ve výroční den okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy. Oba pokračují tam, kde ve svém úsilí žít ve světě, který je lidštější, jejich otec skončil.

FestivAL100

Mezinárodní FestivalAL100

FestivalAL100, pořádaný u příležitosti 100. výročí narození spisovatele, novináře, scenáristy a svědka holocaustu Arnošta Lustiga (1926–2011), propojí deset zemí na čtyřech kontinentech a nabídne umělecké a kulturní akce, jubilejní edici knih světově proslulé tvorby i dosud nevydaných prací Arnošta Lustiga, výstavy, vzdělávací programy pro studenty včetně literární soutěže a lektorského školení. Festival začal pro širokou veřejnost oficiálně 9. prosince 2025, vzdělávací akce již 16. září. Stejné výročí narození Arnošta Lustiga bylo zařazeno na prestižní seznam významných výročí UNESCO pro období 2026–2027.

Počet antisemitských útoků v Česku roste – je důvod k obavám?

Federace židovských obcí v České republice (FŽO) zaznamenala v roce 2024 celkem 4694 antisemitských incidentů. Ve srovnání s rokem 2023, kdy bylo registrováno 4328 incidentů, tak došlo k nárůstu o 8,46 %. V dlouhodobém horizontu představují data za uplynulý rok historické maximum, nicméně trend skokového nárůstu, který byl patrný v předchozích letech, se výrazně zpomalil.

Pro predikci dalšího vývoje by toto zjištění zdánlivě mohlo být důvodem opatrného optimismu. Analýza statistických dat však ukazuje, že se po událostech 7. října 2023 dramaticky zvýšila závažnost antisemitských incidentů.

Shromážděná data nejsou úplným statistickým přehledem všech případů agresivního vystupování proti Židům za rok 2024. FŽO totiž čerpá informace výlučně z otevřených zdrojů, které zahrnují pouze malý výsek popisované reality. Počet registrovaných incidentů závisí rovněž na ochotě a možnostech obětí i svědků projevy antisemitismu hlásit. S tím může pomoci formulář na webu FŽO, jehož pomocí lze nahlášovat případy s podezřením na jejich antisemitský podtext.

V České republice, stejně jako v jiných zemích, přetrvává nedostatečná míra nahlásování nenávistných činů, často kvůli stigmatizaci, nedůvěře v instituce nebo kvůli obavám o osobní bezpečnost. Statistiky FŽO neumějí odpovědět na otázku, jaká část české populace smýšlí či jedná antisemitsky, vypovídají však o trendech ve vnímání antisemitismu a o společenském klimatu ve vztahu k protižidovské předsudečné nenávisti.

Předseda FŽO Petr Papoušek konstatoval, že „Českou republiku zasáhla celosvětová explozivní vlna antisemitismu, která vypukla bezprostředně po teroristickém útoku Hamásu 7. října 2023. Následná válka v Gaze měla zásadní vliv na počet i obsah projevů protižidovské nesnášenlivosti v roce 2024 a významně přispěla k polarizaci české společnosti. Závěr roku 2023 přinesl zcela nový trend normalizace antisemitismu. V roce 2024 se tento trend dále upevnil. Protižidovská nenávist zejména v podobě demonizace a delegitimizace Státu Izrael se stala společensky přijatelným postojem a ovládla veřejný prostor. Z ideologického

hlediska došlo k dříve nevídané synergii krajní pravice, krajní levice, islamismu a dezinformační scéně. Spojujícím prvkem je nenávist k Izraeli, která pracuje s motivy, narativy, konspiracemi a mýty tradičního antisemitismu.“

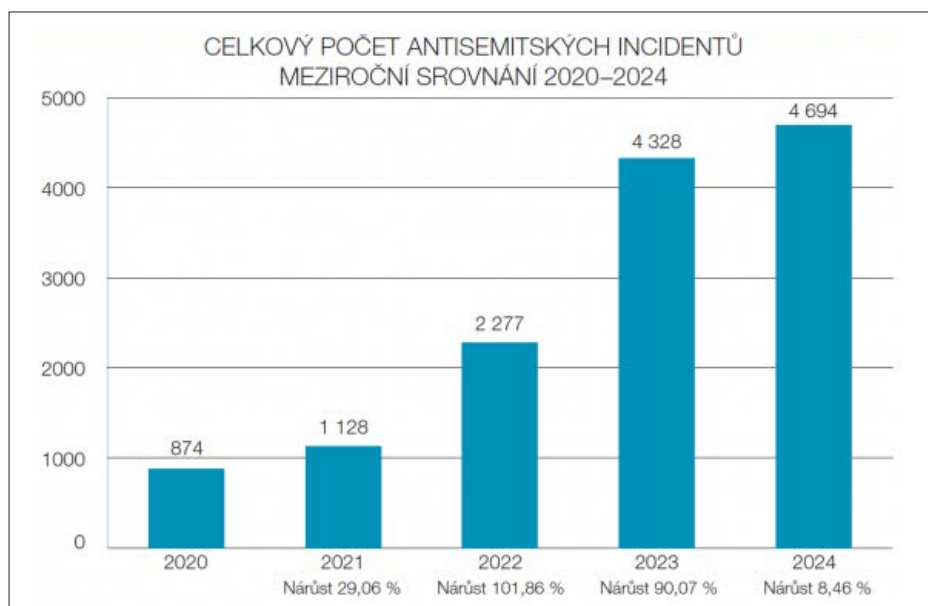
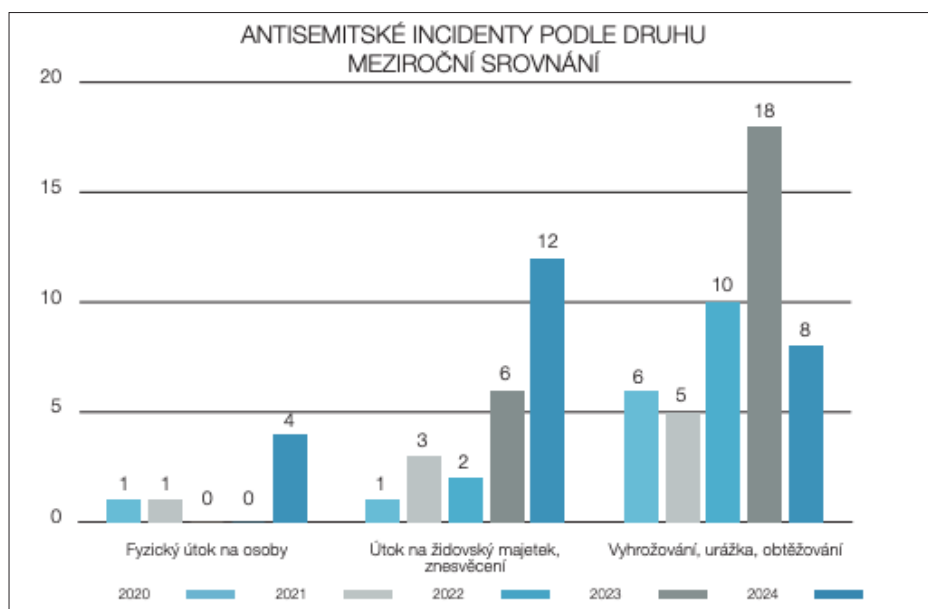
K antisemitsky motivovanému násilí dochází v České republice pouze výjimečně. V letech 2020 až 2023 byly FŽO nahlášeny dva násilné útoky (2020, 2021). Rok 2024 přinesl v tomto ohledu se čtyřmi případy fyzického útoku rekord za dobu sběru dat. Všechny fyzické útoky se odehrály v kontextu reakcí na konflikt na Blízkém východě.

Pan Papoušek rovněž připomněl, že „na konci ledna 2024 došlo k pokusu o žhářský

útok na synagogu v Brně. Improvizované výbušné zařízení našťastí selhalo. Na základě následného vyšetřování policie tento incident klasifikovala jako pokus o teroristický čin motivovaný islamistickou ideologií.“ V českém kontextu jde o přelomový případ, kdy antisemitismus z online prostředí přerostl v pokus o násilný útok na židovský cíl.

Přesto však stále platí konstatování, že ve srovnání s jinými státy a regiony zůstala v roce 2024 Česká republika pro židovskou komunitu bezpečnou zemí.

ZDROJ: FEDERACE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Fyzické projevy antisemitismu zůstávají statisticky nevýznamné, přesto však loňský rok přinesl v tomto ohledu historický rekord, který naznačuje rostoucí míru agresivity pachatelů.

Zánik tajemného Josefova

Povídání s autorem Pražských příběhů Danem Hrubým

Pohled zpoza Vltavy na Josefov, starou pražskou židovskou čtvrť

Nad novou knihou Krajinou pražského ghetta z oblíbené edice či knižního cyklu Pražské příběhy, která se stala i názvem celého nakladatelství, hovoříme s jejím autorem Danem Hrubým. Ačkoliv se tato největší demolice staré zástavby v centru hlavního města odehrála již před více než sto lety, dodnes budí zájem a pro mnohé zájemce o historii nebo přímo o pragensie je vzrušujícím tématem. Podívejme se, jak vznikala tato kniha, která je vybavena spoustou unikátních historických fotografií.

Běžný návštěvník ani neví, jak zásadní proměnou část pražského Starého Města, území Josefova – což je dnes už skoro neužívaný název, prošlo. Jak si vysvětlujete, že asanace přesto pozornost zájemců o historii Prahy i její slavné židovské komunity stále poutá?

Vlastně je to paradox – Staré Město není na mnoha místech o mnoho starší než jiné čtvrti vnitřní Prahy, jako třeba Královské Vinohrady, Karlín nebo Holešovice. O Josefov to platí dvojnásob. Z bývalého židovského ghetta se dochovalo jen šest synagog, stará radnice a hřbitov. Myslím ale, že právě tehle pocit „nenávratně ztraceného“ přita-

huje nejen zájemce o historii, ale i spisovatele a vůbec lidi s fantazií. Je to přece úžasné, představovat si na základě dochovaných fotografií a obrazů, jak vypadal zdejší život před asanací.

Dá se dnes dohledat osoba, která dala první impuls k možné asanaci židovského ghetta?

Je potřeba říct, že pražský asanační projekt nebyl dílem nebo myšlenkou jednotlivce. V mnohém se stal odrazem trendu motivovaného přesvědčením, že přestavbou a modernizací města dojde k ozdravení hygienických i sociálních a vůbec společenských poměrů. Tento trend můžeme sledovat v celé Evropě. Pražské asanaci nepředcházela jen Haussmannova přestavba Paříže a obrovská stavební proměna Vídně. Ve srovnatelném rozsahu lze v přibližně stejném časovém období sledovat asanaci i v dalších, Praze v leccems podobných městech – Bruselu, Florencii... Anebo v Neapoli, kde se stala asanace reakcí na epidemii cholery z roku 1884. Jednoduše řečeno, toto ozdravení starých center měst se zdálo mnohonásobně důležitější než případná záchrana historických objektů. Z dnešního pohledu je taková úvaha samozřejmě sporná a její řešení by bylo nepochybně jiné.

Šlo opravdu jen o snahu zmodernizovat centrum města, nebo v tom hrály roli i záměry obchodníků zřídit v centru své obchodní plochy?

Myslím, že našim předkům, kteří asanaci iniciovali a řídili, přičítáme často – snad na základě našich současných zkušeností – nekalé úmysly. Totiž že jim nešlo ani tak o blaho města a jeho obyvatel, ale o stavební spekulaci a vlastní obohacení. Ve skuteč-

nosti se celý projekt rozbíhal mimořádně pomalu a obtížně. O stavební pozemky, které vznikly na místě asanovaných domů, byl totiž na konci 19. století mezi stavebními podnikateli a bankovními ústavami minimální zájem, takže odpůrci asanace škodolibě vypočítali, že zastavění asanovaných ploch bude tímto tempem trvat desítky let.

Byla to pro Staré Město výhra, anebo ztráta? Nedalo se při bourání domů a stavbě nových, při vytváření nových ulic, postupovat citlivěji?

Odpověď je jednoznačná – samozřejmě šlo postupovat citlivěji a již na konci 19. století si to uvědomovala spousta lidí. Na druhou

Autor a nakladatel Dan Hrubý

O asanaci neboli částečném zbourání židovského ghetta se rozhodlo na přelomu 19. a 20. století z důvodů vyřešení katastrofálních sociálních podmínek a zejména hygienické situace v ghettu. Pražské staré židovské město a s ním celá Praha tím ovšem přišlo o unikátní kulturní památku, která by dnes byla ve světě ojedinělá.

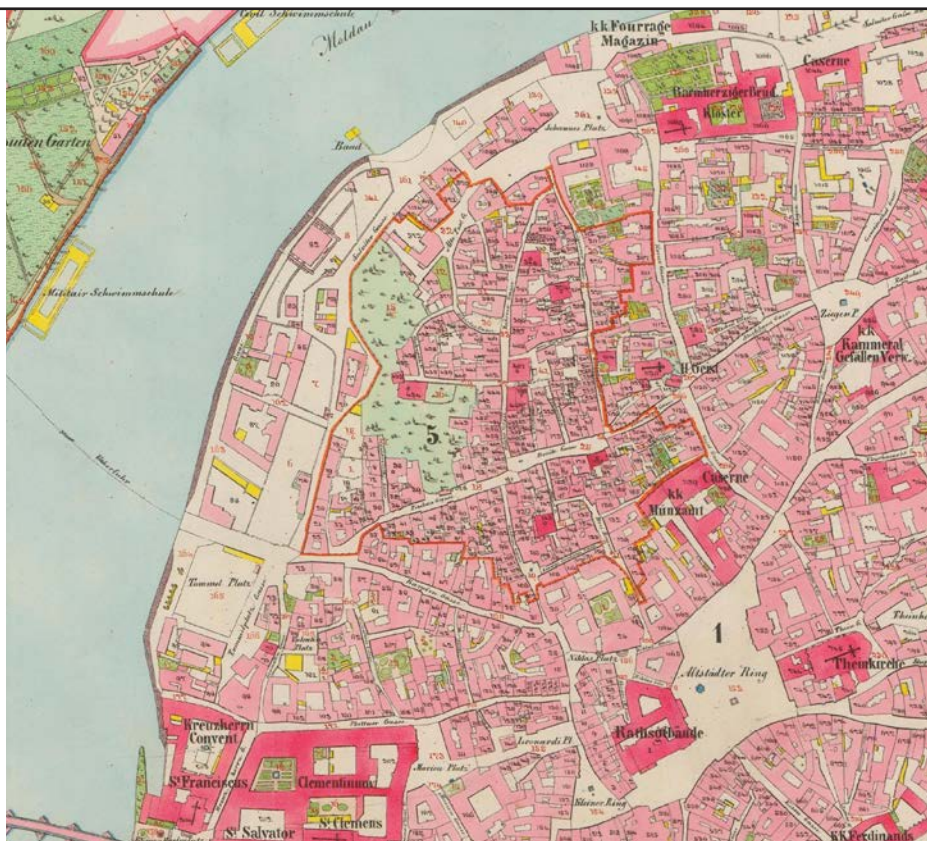
stranu je třeba poznamenat, že i největší kritici, jako byl spisovatel Vilém Mrštík nebo členové Umělecké komise (expertního orgánu zřízeného při pražském magistrátu), nezpochybňovali samotný fakt asanace, její celkovou prospěšnost, ale zasazovali se za zachování jednotlivých cenných objektů, například domů na severní straně Staroměstského náměstí, staré Kolkovny v Dlouhé třídě nebo benediktinské prelatury, v níž se shodou okolností narodil Franz Kafka. Konkrétně na území Josefova se však myslím nenašla jediná civilní, tedy nesa-kránní budova, o jejíž záchranu by doboví kritici asanace usilovali. Celkově lze říct, že přinejmenším asanace Kaprovy nebo Platněřské ulice s jejich velmi cennou a krásnou historickou zástavbou se rovnala bezmála zločinu.

Bourání postihlo z největší části pražskou židovskou komunitu. Jak na tento záměr reagovala tehdejší pražská židovská obec?

Je třeba říct, že na území někdejšího ghetta, tedy Páté čtvrti neboli Josefova, se v době zahájení asanace hlásilo k židovství asi jen deset procent obyvatel. Vedení židovské obce proti projektu nijak zásadně nevystupovalo. Jeden z předních členů obce August Stein ostatně celý projekt z Richterova paláce na Malém náměstí řídil. Zbořené synagogy – Velkodvorská, Cikánova a Nová – byly kapacitně nahrazeny Jubilejní synagogou císaře Františka Josefa v Jeruzalémské ulici na Novém Městě. Celkově se asanace Josefova jevila pražským židovským předákům, ale

Židovské ghetto před asanací

Katastrální mapa z konce 19. století s vyznačenou hranicí josefovské západní enklávy před asanací

nejen jim, jako hluboce symbolický emancipační krok, který odděloval židovskou populaci od temných dob pogromů, vyhánění a vůbec nesvobody a útlatu, jež někdejší ghetto ztělesňovalo.

Co se stalo se židovskými občany, kteří v těchto místech bydleli?

Většina slušně situovaných židovských rodin se z ghetta odstěhovala během druhé poloviny 19. století. Kromě těch nejchudších zde zůstali ti, kteří pro svou víru nechtěli a patrně ani nemohli opustit blízkost svých synagog. Chudina, bez rozdílu židovská i křesťanská, se po zboření domů rozptýlila na periferiích města. Její osud nikoho nezajímal! Návrhy doktora Vladimíra Preiningera, jenž popsal katastrofální zdravotní a hygienickou situaci panující v asanačních obvodech, zároveň ale také navrhoval vybudování nové čtvrti pro dosavadní obyvatele ghetta, městská rada smetla ze stolu...

Hřbitovy jsou pro Židy posvátným prostorem... Nehrozilo tehdy, že ono nadšené bourání zasáhne i do prostor Starého židovského hřbitova, který je unikátem světového významu?

Ale ono hřbitov skutečně zasáhlo. V roce 1903 byl Starý židovský hřbitov obrán o část své plochy při stavbě Uměleckoprůmyslového musea. Tento zásah vnímali mnozí velice úkorně, a zdaleka nešlo jen o Židy. Jaroslav Seifert po mnoha letech ve svých pamětech Všecky krásy světa napsal: „Jak mohli povolení i nepovolení činitelé přivolit k zbytečné asanaci středověkého židovského města, byť požáry už dost ochuzeného, okrájeného, jak mohli dovolit, aby byl okrájen i židovský hřbi-

tov pro parcely stupidních činžáků, trčících tam podnes k ostudě svých původců.“

Původně se také počítalo se zachováním židovské nemocnice v bezprostřední blízkosti hřbitova, vlastně na jeho samé hranici. Nakonec musela být ale i tato budova asanována, protože při bourání v okolí došlo k narušení její statiky. Jednou ze zajímavostí je, že při práci na základech nového domu (dnes U Starého hřbitova 248/3), jehož majitelem bylo Pohřební bratrstvo – Chevra kadiša, se našel poklad třiatřiceti zlatých mincí z 15. století!

Téma bývalého Josefova, Páté čtvrti historické Prahy, kde žili po staletí převážně Židé, je velmi široké a celé jsme jej ani zdaleka nevyčerpali. Proto se k němu ještě vrátíme.

LUBOR FALTEISEK

Foto archiv

Dan Hrubý Pražské příběhy 5 – Krajinou židovského ghetta

Kniha zavede čtenáře na území někdejšího židovského města. Do okolí posledních synagog a Starého židovského hřbitova. Do míst, která se během

asanace na přelomu 19. a 20. století sice od základu proměnila, přesto tu každý zlomek a útržek minulosti souvisí s přítomností, minulé osudy s těmi nedávnými i současnými. Nakladatel: Pražské příběhy

Judaismus a duševní zdraví

Skupinový portrét účastníků Konference o psychologii, pedagogice a školní hygieně na Clarkově univerzitě ve Worcesteru (1909), která se stala klíčovým momentem pro rozvoj moderní psychologie. Na snímku jsou mimo jiné zachyceny významné židovské osobnosti oboru, zejména Sigmund Freud a Sándor Ferenczi, spolu s Carlem Gustavem Jungem, tehdejším Freudovým žákem a blízkým spolupracovníkem.

Přestože židovští vědci významně přispěli k rozvoji moderní psychologie, téma duševních onemocnění zůstává v židovské komunitě citlivé.

Odhaduje se, že každoročně se s nějakou formou duševního onemocnění potýká každý pátý Američan. V průběhu posledního století se povědomí lékařů o psychiatrii a psychologii výrazně prohloubilo, přesto však duševní poruchy nadále provází stigma. Ačkoli Židé sehráli klíčovou roli při formování moderní psychologie – a bývají často stereotypně vnímáni jako „neurotičtí“ či více otevření psychoterapii – téma duševních nemocí i samotný kontakt s lidmi, kteří jimi trpí, zůstávají pro židovskou komunitu stejně složité jako pro většinu společnosti.

Faktem je, že v některých kruzích stále panuje velká neochota o tomto problému mluvit, natož ho považovat za pouhý zdravotní stav. A to navzdory skutečnosti, že odkazy na duševní nemoci lze nalézt již v prvních židovských textech.

Zmiňují klasické židovské texty duševní problémy?

V Bibli se objevuje jen několik přímých odkazů na duševní poruchy, přesto někteří

interpreti naznačují, že některé postavy – zejména král David – mohly projevat známky depresivních stavů. Na několika místech je také popsáno „šílenství“ jako forma Božího trestu. V Deuteronomiu se šigaon – slovo, které se později stalo předchůdcem běžného jidiš výrazu mešuge, tedy „blázen“ – objevuje jako jeden z možných důsledků toho, že lidé nedbají Božího slova. O něco dál v textu Bůh varuje, že Izraelité se stanou mšuga, tedy „šílenými“, poté co jim cizí národy odcizí úrodu a podrobí je útlu.

Rabíni v Talmudu se otázkami duševního zdraví zabývají především ve vztahu k posouzení duševní způsobilosti – tedy zda člověk s narušeným duševním stavem nese povinnost dodržovat náboženské příkázání. Vedle toho ale existují i talmudské texty, které navazují na biblické propojení mezi šílenstvím a hříšností. V traktátu Sota například mudrc Šimon ben Lakiš (Reš Lakíš) ze 3. století učí, že člověk se dopustí hříchu pouze tehdy, když ho ovládne šut – duch šílenství či zaslepenosti.

Některé ortodoxní komunity dodnes chápou duševní nemoci jako důsledek hříchu nebo jako formu trestu.

V tradičním židovském právu označuje termín šote člověka, který je považován za mentálně nezpůsobilého. Pojem odvozený z hebrejského slova pro poutníka či tuláka zahrnuje osoby osvobozené od většiny micvot a nezpůsobilé k uzavření manželství

či svědectví před soudem. Talmud je popisuje pomocí příkladů chování, jež naznačuje ztrátu kontaktu s realitou – například když někdo bezdůvodně v noci bloudí venku i přes možná rizika nebo když spí na hřbitově. Maimonides uvádí další projevy, jako je pobíhání bez oblečení či házení kamenů. Izraelský psychiatr Rael Strous doplňuje, že tradiční kategorie šote v podstatě odpovídá tomu, co bychom dnes označili za psychotický stav.

Ačkoli dnešní pojetí duševních poruch rozlišuje řadu specifických diagnóz, rabíni pracovali s jemným členěním mezi lidmi zcela nepřičetnými, těmi, jejichž stav se střídá mezi jasností a zmateností, a těmi, kteří vykazovali „šílenství“ jen v některých oblastech života. Jejich představy o příčinách takových stavů by však současná psychiatrie nepřijala. V traktátu Ketubot rabín Šimon ben Gamliel varuje, že nečinnost může vést k „šimaon“, pojmu, který komentátor Raši spojuje s biblickým šigaon – tedy šílenstvím.

Trpí Židé duševními chorobami ve vyšší míře než běžná populace?

Myšlenka, že Židé jsou úzkostnější či neurotičtější než ostatní, je rozšířený stereotyp. Jeho kořeny bývají spojovány jednak s řadou známých židovských neurotiků, kteří své úzkosti využívali pro komediální efekt ve filmu a televizi, jednak s tendencí vnímat židovskou úzkost jako projev vyšší inteligence. Vědecké poznatky však tuto před-

stavu nepotvrzují – Židé netrpí duševními onemocněními ve vyšší míře než obecná populace.

Analýza dat amerického Národního institutu pro duševní zdraví (National Institute of Mental Health) z roku 1992 ukázala, že „celková celoživotní prevalence psychiatrických poruch se u Židů neliší od ostatních skupin obyvatel, a to ani po zohlednění demografických faktorů“. Studie sice zjistila vyšší výskyt některých onemocnění – například těžké deprese, dystymie, schizofrenie či prosté fobie – zároveň však nižší míru jiných, zejména alkoholismu. Tyto výsledky odpovídají starším výzkumům z 50. a 60. let, které zaznamenaly zvýšený výskyt neuróz a maniodepresivní psychózy (dnes bipolární poruchy) v židovské populaci. Analýza z roku 1992 však zároveň ukázala, že míry bipolární poruchy, panické poruchy, agorafobie, sociální fobie, obsesivně-kompulzivní poruchy a zneužívání drog se mezi jednotlivými náboženskými skupinami výrazně neliší. Studie z roku 2007 pak zjistila, že frekvence poruch nálady a úzkostných poruch v Izraeli se pohybuje v rozmezí běžném pro jiné západní země.

V poslední době vědci identifikovali genetickou variantu u aškenázských Židů, která zvyšuje riziko vzniku schizofrenie, přičemž tato varianta se vyskytuje i u jiných náboženských a etnických skupin. Kromě toho nové pole epigenetiky zabývající se tím, jak environmentální faktory ovlivňují genovou expresi, naznačuje, že komunity vystavené traumátům a pronásledování mohou zaznamenat genetické změny, které se mohou přenášet na budoucí generace.

V ortodoxní komunitě se dnes věnuje značná pozornost prevalenci obsedantně-kompulzivní poruchy, stavu, který může být někdy obtížné odlišit od hypervigilance – někdy označované jako skrupule – při dodržování židovských náboženských příkazů.

Avidgor Bonchek, ortodoxní klinický psycholog a autor knihy *Náboženské nutkání* a obavy: Průvodce léčbou, navrhuje, že mezi chováním vyplývajícím z obsedantně-kompulzivní poruchy a zdravou náboženskou oddaností lze rozlišovat dvěma způsoby: lidé skutečně trpící obsedantně-kompulzivní poruchou podle něj prožívají značný stres a emocionální tíhu v souvislosti s důsledným plněním příkazů a vykazují extrémní rigiditu, která jim ztěžuje porušení příkazů, i když jsou k tomu nábožensky zavázáni.

Existuje stigma vůči duševním chorobám v židovské komunitě?

Stigmatizace duševních chorob není specifická pro Židy. Mentální onemocnění bývá dodnes často považováno za méně „skutečné“ než fyzické choroby, za projev slabosti či charakterové vady. Průzkumy ukazují, že američtí zaměstnavatelé se zdráhají přijímat osoby s anamnézou duševních potíží nebo v probíhající léčbě. Výzkumy rovněž naznačují, že většina lidí si udržuje negativní postoje vůči duševně nemocným

Foto: Robert Huftutter, Wikipedia

Legendární pohovka Sigmunda Freuda, na níž během psychoanalytických sezení leželi jeho pacienti a která se stala symbolem moderní psychologie a zkoumání lidského nevědomí.

a že pro mnoho rodin jsou psychické poruchy zdrojem hanby a studu. To vede mnoho postižených k tomu, že svůj stav skrývají – a tím klesá i jejich šance vyhledat odbornou pomoc.

Ani Židé nejsou vůči těmto tendencím imunní, což dokládají nedávné snahy podpořit v židovské komunitě otevřenější diskusi o duševním zdraví. Současně však existují náznaky, že Židé mohou být v této oblasti otevřenější než jiné skupiny. Studie z roku 2012 zaměřená na starší obyvatele New Yorku zjistila, že židovští respondenti měli pozitivnější postoje k psychoterapii než nežidovští běloši a Afroameričané, byli tolerantnější ke stigma spojenému s terapií a ochotnější sdílet své pocity.

Studie z roku 1992 založená na datech Národního institutu pro duševní zdraví rovněž zjistila, že Židé byli otevřenější vyhledávání odborné psychologické pomoci než katolíci či protestanti.

V posledních letech vzniklo mnoho iniciativ zaměřených na řešení stigmatizace v ortodoxní komunitě, kde obavy z narušení sňatkových vyhlídek vrhaly na osoby trpící duševními onemocněními závoj tajemství. Ortodoxní odborník na duševní zdraví Marvin Winkler už v roce 1977 napsal: „*Obavy a stud spojené s duševními nemocemi v komunitě Tóry lze srovnat pouze s těmi, které provázejí nejzávažnější halachické přestupky.*“

Dnes existuje řada židovských organizací věnujících se výhradně otázkám duševního zdraví v ortodoxní komunitě. Patří mezi ně například *Refuat ha-nefeš* usilující o odstranění stigmatizace duševních onemocnění v ortodoxním prostředí; *Chazkeinu*, která poskytuje podpůrná telefonická setkání pro ženy bojující s duševními chorobami; *Refatenu* nabízející vzdělávací programy v židovských školách a podpůrné skupiny; a *Relief*, organizace specializující se na doporučení v oblasti duševního zdraví.

Existují nějaké židovské organizace, které se zaměřují na duševní zdraví?

Kromě výše uvedených organizací existuje také *Elijah's Journey*, celonárodní židovská nezisková organizace zaměřená na prevenci sebevražd. Prakticky každá místní židovská

federace v Severní Americe má navíc svou agenturu Židovských rodinných služeb (*Jewish Family Services*), která poskytuje mimo jiné poradenství a další podporu jednotlivcům i rodinám potýkajícím se s duševními obtížemi.

Zdá se, že existuje mnoho židovských psychiatrů a terapeutů. Dominují Židé v oboru psychologie?

Neoficiálně to tak někdy působí, ale existuje jen málo solidních dat, která by to jednoznačně potvrdzovala. Jedna studie z roku 2007 například zjistila, že američtí psychiatři byli židovského původu častěji než lékaři obecně (29 % psychiatrů vs. 19 % všech lékařů). Studie však pracovala s omezeným vzorkem – zahrnovala 1000 lékařů, z toho pouze 100 psychiatrů – takže ji nelze brát jako definitivní.

Nesporné však je, že Židé sehráli zásadní roli v raném vývoji psychologie i psychiatrie. Nejznámější osobnost oboru, zakladatel psychoanalýzy Sigmund Freud, byl Žid, stejně jako řada jeho raných spolupracovníků – například Erich Fromm, Alfred Adler či Bruno Bettelheim. Židovského původu byla i většina hlavních představitelů gestalt psychologie. Joseph Jastrow, psycholog narozený v Polsku a syn autora významného talmudského slovníku, byl prvním člověkem v USA, který získal doktorát z psychologie (1898). Abraham Maslow, autor slavné hierarchie potřeb, se narodil v Brooklynu ruským židovským imigrantům.

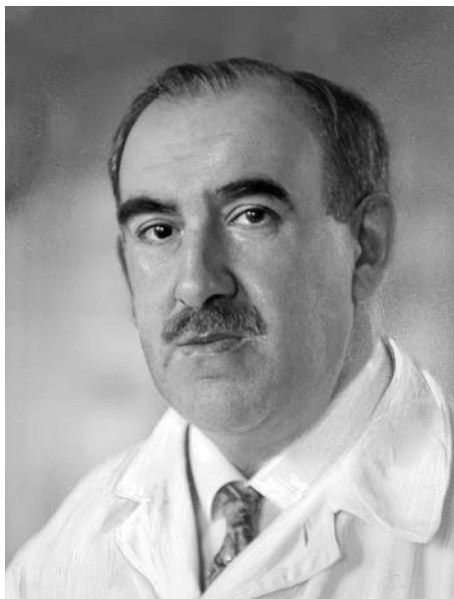
Teoretici uvádějí různé důvody, proč byli Židé v raném období oboru tak výrazně zastoupeni – například dlouhodobý kulturní důraz na vzdělání, tradici verbálního vyjadřování emocí či větší ochotu vyhledávat odbornou pomoc při osobních problémech. Žádné z těchto vysvětlení však nepokrývá celý fenomén a současná data ukazují spíše rozmanitý a pluralitní stav oboru.

LOUIS JACOBS

Přeložila: redakce

Článek vznikl pro *Jewish Learning*. Děkujeme za možnost ho zveřejnit.

Odhalení památníku Leopoldu Mollovi

Světově uznávaný pediatr, vědec a pedagog
Leopold Moll

V červnu byl v České Lípě bez větší pozornosti veřejnosti odhalen památník, který svým významem dalece přesahuje hranice města. Společné úsilí Vlastivědného spolku, města i místní nemocnice tak po téměř sto letech symbolicky uzavírá jednu pozapomenutou kapitolu a splácí dluh významnému českolipskému rodákovi.

V onom tropicky dusném červnovém odpoledni se zde ve stínu budovy pavilonu C – dětského oddělení – místní okresní nemocnice tísnila hrstička zájemců, hostů a organizátorů, aby se všichni zúčastnili odhalení bronzové sochy prof. dr. Leopolda Molla (1877–1933), jež vznikala několik předcházejících let v ateliéru akad. sochaře Ladislava Janoucha.

„Před pěti lety oslovil město Vlastivědný spolek Českolipska společně s primářem dětského oddělení českolipské nemocnice MUDr. Josefem Gutem s prosbou o vytvoření busty pana profesora Leopolda Molla. Jedná se o významnou osobnost z České Lípy, jejíž činy mají celoevropský dosah. Rádi jsme tedy souhlasili a příprava pomníku mohla začít. Těší mě, že bude mít Leopold Moll ve městě důstojnou připomínku. Je třeba si významné osobnosti připomínat, abychom věděli, že v České Lípě máme být na co hrdí,“ řekla při tomto slavnostním okamžiku paní starostka Jitka Volfová.

Autory nedávno odhaleného pomníku jsou Ladislav Janouch a Martin Čermák.

Prostor k proslovu dostala také dr. Kathie Löw, pravnučka Leopolda Molla, která do Lípy na slavnostní den přijela z Bruselu a svou řeč uvedla kouzelnou češtinou: „Mluvím tu dnes jménem nejen mé rodiny a jménem těch, kteří jsou tady, nebo nás sledují přes internet, ale hlavně jménem všech, kteří už nejsou mezi námi. Jsme velice vděční a poctění, že se našemu předkovi doktoru Mollovi dostane takového vyznamenání!“

A dodala: „Doktor Leopold Moll byla jedna z mnoha světově významných osobností českého původu, jejíž celoživotní odkaz vydláždil cestu do současnosti. Nejen v medicíně i psychologii, ale i v umění a kultuře.“

Komornímu odhalení pomníku předcházel odborný seminář s mnoha zajímavými příspěvky i další slavnostní program ve špičkově vybavené nové – a dlužno říci fantastické – budově Jiráskova divadla, jež stojí od

Prof. Dr. Andreas Lischka, bývalý ředitel vídeňské Kinderklinik Glanzing, kterou v roce 1905 založil Leopold Moll, byl jedním z přednášejících na semináři před odhalením busty.

podzimu 2024 v samotném srdci českolipské městské památkové zóny, tam, kde po staletí sídlila místní významná židovská obec. A právě tam se 2. března v roce 1877 do místní šochetské rodiny, jež provozovala po generace řeznické řemeslo, narodil Leopold (Arje Jehuda) Moll.

Leopold Moll

Otcem Leopolda Molla byl řeznický mistr Wilhelm Moll, matkou Rosa Mollová, taktéž ze živnostenské rodiny. Leopold ve svém rodišti absolvoval základní i střední školu. Po studiích medicíny na německé univerzitě v Praze se specializoval na kojeneckou výživu a působil u předního pediatra prof. Aloise Epsteina.

V roce 1910 odešel do Vídně, kde byl pověřen vybudováním Říšského ústředního ústavu pro mateřskou a kojeneckou péči. Od jeho otevření v roce 1915 stál v čele pracoviště, které díky němu získalo mezinárodní věhlas. Založil také školu pro „Mollovy sestry“, jež šířily moderní péči o matky a kojence.

Významně přispěl k dietetice dětí včetně péče o nedonošené novorozence a uvedl do praxe řadu speciálních výživ. Během 1. světové války inicioval pomoc pro válečné sirotky a děti z ohrožených rodin. Byl profesorem a respektovaným pediatrem doma i v zahraničí. Zemřel v roce 1933 ve věku 56 let, Vídeň mu udělila čestný hrob. V roce 1990 byl zařazen mezi deset osobností, které významně přispěly k věhlasu Vídně.

Seminář o životě a díle Leopolda Molla

Seminář zahájil pan magistr Michael Panáček, který přítomným *gerade* představil osobnost Leopolda Molla a na základě dochovaných pramenů přiblížil přítomným historii města z přelomu 19. a 20. století.

Dr. Tomáš Kraus ve svém referátu přirovnal osud a odkaz dr. Molla mimo jiné k jinému významnému, avšak veřejnosti téměř zapomenutému českému lékaři dr. Oskaru Fischerovi. Tento profesor medicíny a vědec, rodák ze Slaného u Prahy, působil před první světovou válkou v němec-

kojazyčné části Karlovy univerzity. Ještě než byl roku 1942 nacisty deportován a utřázněn v terezínském ghettu, patřil k předním osobnostem evropské psychiatrie. Spolu s dalším židovským lékařem dr. Arnoldem Pickem vedl tzv. Pražskou školu neuropatologie a položil základy moderního výzkumu v této oblasti.

Tento dosud téměř zapomenutý židovský lékař z meziválečného Československa popsal již v roce 1907 – tedy ve stejném roce jako Alois Alzheimer, jehož jméno dnes zná celý svět – fenomén takzvaného senilního plaku. Toto onemocnění mozku je spolu s takzvanými neurofibrilárními smotky považováno za hlavní příčinu stařecké demence. Zatímco Alzheimer vycházel ze vzorku jediné pacientky Augusty Deterové, Fischer publikoval výsledky mnohem rozsáhlejší studie. Fischerův objev však upadl v zapomnění.

Teprve po sto letech, při příležitosti výročí popsání Alzheimerovy choroby, objevil Michel Goedert z Laboratoře molekulární biologie Univerzity v Cambridge v archivu Univerzity Karlovy zapomenuté Fischerovy studie a upozornil na ně v zahraničním odborném tisku. Zapomnění Fischerova díla bylo důsledkem nacionalistického napětí před druhou světovou válkou, tehdejšího antisemitismu, rivality mezi neuropatologi v Praze a v Mnichově – a nakonec i tragického osudu židovských vědců během holocaustu a v terezínském ghettu.

Příspěvek profesora doktora Lischky z Vídně se podrobně zabýval vznikem, důvody a osudem takzvané Kinderklinik – dětského a kojeneckého sanatoria ve vídeňském Glanzingu (obdobu pražských Dejvic). Za myšlenkou jeho založení, financováním, výstavbou, slavnostním otevřením i za následným vedením tohoto na svou dobu mimořádně vizionářského ústavu, který významně přispěl ke snížení kojenecké úmrtnosti, nestál nikdo jiný než profesor Leopold Moll.

Dnes jsou obdobné pediatrické instituce (minimálně v Evropě) zcela běžné. V Praze např. paralelně ve stejné době vzniká slavná

podolská porodnice, dnes známá jako Ústav pro péči o matku a dítě. Ústav sídlí v komplexu budov, které byly vystavěny před první světovou válkou na popud prof. dr. Rudolfa Jedličky. Autorem architektonického návrhu byl Rudolf Kříženecký. Dostavěn a otevřen byl sice již roku 1914, krátce před vypuknutím války, ale prapůvodně budova nesloužila jako porodnice, nýbrž jako sanatorium. Porodnice zde vznikla až za první republiky. První neonatologickou klinikou tedy dle všeho opravdu byla ta Mollova v Glanzingu.

Po zcela saturujícím dopoledním bloku přednášek směřoval během diskuse jeden z prvních dotazů na manželku pana doktora. O osudech jejích i dalších členů rodiny krátce pohovořili pan Vladimír Stojé, David Kraus a nakonec i prasynovec dr. Molla, pan Michael Löw z Londýna.

Marie Mollová

Marie Mollová, rozená Schlesinger, se narodila roku 1895 v Chebu židovským rodičům pocházejícím ze Strážnice a Mikulova. Jejím prvním manželem byl doktor Lüfschütz z ukrajinských Brodů, který však zemřel po pouhých třech týdnech manželství. Podruhé se provdala za vídeňského pediatra prof. Leopolda Molla. Po jeho smrti se jako dvojnásobná vdova vrátila do Prahy, kde uzavřela třetí sňatek s panem Braunerem, jenž zemřel v roce 1941.

Marie žila v Praze Na Poříčí 34, odkud byla v srpnu 1942 deportována transportem Aaw do Terezína. Odtud byla zařazena do jednoho z „B“ altentransportů a odvezena do Treblinky, kde její stopa končí. Její tragický příběh je podnětem k úvaze o umístění pamětního kamene Stolpersteine.

Michael Panáček a David Kraus poté provedli smíšenou, česko-německo-anglicky hovořící skupinu po památkách města, chybět nesměl hlavně místní nádherný, rozlehlý městský park s bustami a pomníky mnoha jiných významných osobností města a také dochované židovské památky – Starý židovský hřbitov a Gansův špitál v bývalé židovské čtvrti.

O této mimořádné osobnosti světového významu, jakou prof. dr. Leopold Moll dožijista byl, ještě nepochybně uslyšíme. Zároveň bych rád zdůraznil i další rozměr celého počínu – na rozdíl od dnešních efemérních, heslovitých gest představuje pokračování poctivého trendu, který začal už rehabilitací odkazu Franze Kafky v roce 1989 a na němž koneckonců do velké míry stojí současná (nejen) česká židovská identita.

DAVID KRAUS

Památník obětem šoa v Pinkasově synagoze

Ukázka z nově vydané knihy Pomníky a památníky holokaustu ve střední Evropě přibližuje vznik Památníku obětem šoa z českých zemí v 50. a 60. letech 20. století.

Z dobových zpráv víme, že přibližně v polovině roku 1956 bylo napsáno asi 20 000 jmen na třech stěnách v hlavní lodi, kam byla soustředěna jména obětí z Prahy. Teprve budovaný památník už navštěvovali rovněž první hosté z ciziny. Například v květnu toho roku v Praze pobýval americký fotograf Frank Scherschel, který v Pinkasově synagoze pořídil několik dokumentárních snímků, na nichž zachytil Václava Boštíka při práci. V červnu synagogu navštívil vrchní rabín Rumunská Moses Rosen s manželkou a v obou podle dobových zpráv budova zanechala hluboký dojem.

V červenci pak do nově vznikajícího památníku zavítalo pět amerických rabínů. V uvedeném roce 1956 začala navíc Hana Volavková oficiálně zdůrazňovat, že „[p] ropagační význam památníku se již nyní ukázal jako nesporný [...], jeho význam byl již i politicky uplatněn na mezinárodním poli, v polemice proti znovuvyzbrojení Německa“. Vzhledem ke značné finanční náročnosti projektu získala důležitý argument pro dokončení památníku, který se vedle tichého svědectví měl taktéž stát „výstrahou podněcovatelům války“.

Ačkoli Rada židovských náboženských obcí vyjádřila Haně Volavkové na svém sjezdu v roce 1956 „vroucí dík již nyní“ za budování památníku v Pinkasově synagoze a rabín Richard Feder plánoval na jeho slavnostní otevření „pozvati Židy z celého světa“, je zřejmé, že projekt měl taktéž své kritiky.

V červnu 1957 se Karel Knobloch, záměstnanec církevního oddělení Ministerstva školství a kultury, v jednom interním dokumentu zmínil, že se o psaní jmen v synagoze „dozvěděli jen náhodně“ a že jeho kolegové, a dokonce i někteří představitelé Rady židovských náboženských obcí nezastávali údajně „názor, že by napsání 77.000 jmén barvou na zdi bylo trvalým a jedinečným způsobem, jak účtiti památku židovských obětí nacistického režimu“.

Památník 77 297, jak se mu v tu dobu často zkráceně říkalo, budil už v době svého vzniku nebyvalý zájem. Přibližně jeden rok před jeho úplným dokončením, konkrétně v květnu 1958, byla pro novináře zorganizována speciální prohlídka Pinkasovy synagogy, a během Týdne muzeí byl památník dokonce zpřístupněn veřejnosti – navštívilo ho více než 3000 hostů. Ze stejného roku navíc pocházejí jeho první filmové záběry.

Památník se nepochybně stal politickým nástrojem. V červenci 1958 Rada židovských náboženských obcí zaslala oficiální dopis Organizaci spojených národů, v němž vyzvala nejen k udržení světového míru, nýbrž také připomněla nelehký osud českých Židů za druhé světové války a na několika místech explicitně zmínila právě vznikající památník.

Blízkým kolegou Hany Volavkové byl spisovatel Jiří Weil, který dlouhodobě spolupracoval se Státním židovským muzeem. V prosinci 1958 vydal slavné prozaické pásmo nazvané *Žalozpěv za 77 297 obětí*, jež bylo chápáno „jako slavnostní spis k otevření mausolea v Pinkasově synagoze“. Na přední obálce knihy byl použit barevný snímek vybraných jmen obětí šoa z památníku a očekávalo se, že Weilovo dílo zvýší zájem o tuto stavbu.

V období jejího postupného dokončování se řešilo, jak upravit první patro synagogy. Nakonec zvítězil nápad přemístit tam kartočku obětí a uspořádat menší „protifašistickou výstavu“. Velkým tématem se navíc stala čelní stěna hlavní lodi v interiéru synagogy s renesančním výklenkem pro aron ha-kodeš. Po návrhu reliéfu Rudolfa Saudka se objevila myšlenka osadit stěnu moderní mozaikou, avšak architekti s výtvarníky se postavili proti. Jiří John a Václav Boštík následně připravili několik plánů, jak daný problém umělecky vyřešit. Vizuálně i emotivně působivý byl například jejich nápad umístit na stěnu kameny z vybraných koncentračních a vyhazovacích táborů a ghatt, ve kterých zemřeli čeští Židé. Výsledný návrh se snažil především zohlednit okolní nápisové stěny, a proto se omezil na výčet pouze 24 míst, kde zahynul nejvyšší počet židovských obětí z Čech a Moravy.

Zpřístupnění památníku

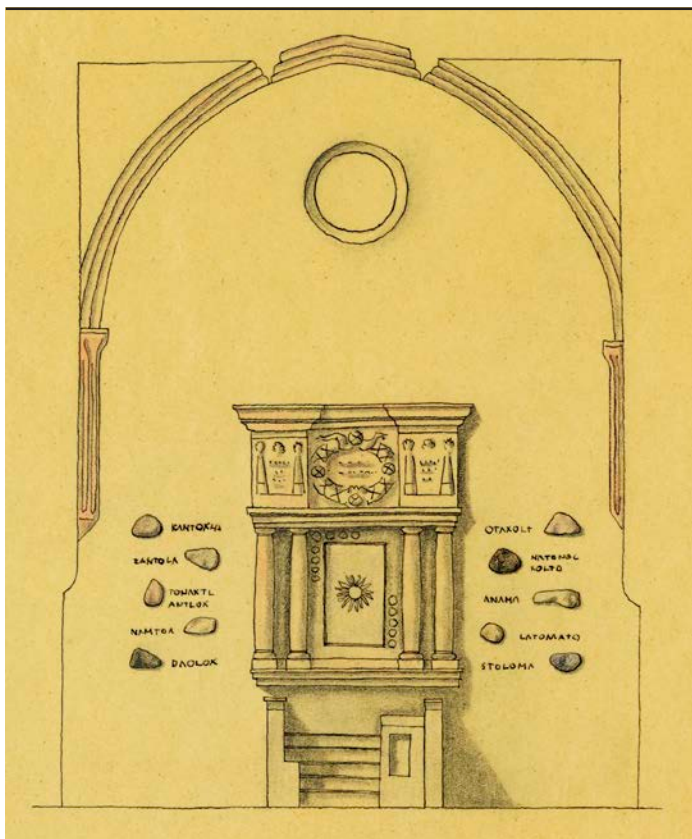
Slavnostní otevření památníku se plánovalo na léto 1959, kdy měly původně být dokončeny nápisy všech jmen. Rada židovských náboženských obcí, která od židovského muzea převzala roli hlavního organizátora této akce, připravila celkem tři scénáře, jak oficiální program „protifašistické, mírové manifestace“ pojmut. První možností bylo pozvat asi 20 židovských zástupců socialistických států, druhým scénářem přizvat k nim navíc představitele zemí, které byly během války obsazené nacisty, čímž by se počet hostů zvýšil přibližně na 50. Poslední a současně nejdůležitější návrh pracoval s nápadem pozvat také zástupce zemí, jež za války nebyly okupované nebo byly neutrální. Prakticky by to znamenalo setkání hostů ze socialistických i kapitalistických států, do Prahy by tedy zavítali rovněž Židé ze Švýcarska, Švédska, Velké Británie, Austrálie, Kanady nebo USA. Slavnostní program měl v takovém případě trvat celkem 11 dnů, a to od 24. července do 4. srpna, kdy zájemci měli vedle hlavního města navštívit navíc Terezín, Lidice, Mariánské Lázně a Bratislavu.

Z megalomanského plánu brzo sešlo, z politických i čistě provozních důvodů se

Frank Scherschel, Zachycení Václava Boštíka při práci, 1956

Foto: Soukromá sbírka

**Jiří John a Václav
Boštík, Návrh
rozvržení východní
stěny, 1960**

památník dočkal svého oficiálního zpřístupnění až v následujícím roce. Příčinou nebyly jen opožděné nápisové práce, ale také hledání vhodného propojení s celospolečenskou událostí v roce 1960, jako bylo patnácté výročí konce druhé světové války či konání spartakiády.

Bez větší pompy byl památník otevřen v neděli 6. března 1960, kdy se konala pietní trýzna k uctění památky 3792 Židů z takzvaného terezínského rodinného tábora zavražděných v plynových komorách v Osvětimi během noci z 8. na 9. března 1944. Jednalo se o největší jednorázovou vraždu židovských občanů českého původu během druhé světové války.

Slavnostní akce se zúčastnilo téměř 500 lidí. Nejprve se setkali na Židovské radnici a následně se přes Starý židovský hřbitov vydali do Pinkasovy synagogy. Zde vrchní kantor Samuel Weiss zazpíval modlitbu za mrtvé *El male rachamim* a mužské kvarteto pod vedením kantora Samuela Landerera předneslo modlitby *Jizkor* a *Šiviti*. Na závěr pronesl rabín Richard Feder česky i hebrejsky modlitbu *Kadiš*. Podle novinové zprávy se otevření zúčastnili také zástupci Ministerstva školství a kultury i Svazu protifašistických bojovníků a čeští i němečtí novináři. Oficiálně pozvání zahraniční hosté na rozdíl od původního plánu zcela chyběli. Prachmňolní představitelé republiky si však varmantníku evidentně cenili, jinak by ho v roce jeho zprovoznění neoznačili za „dílo československého státu“.

Pietní trizny s veskrze podobným programem se v Pinkasově synagoze pravidelně opakovaly každý rok v březnu. Postupně k nim přibývaly květnové oslavy spojené s koncem války, při nichž účastníci v památ-

níku pokládali věnce. Podobně tak činili hosté nejrozličnějších slavnostních akcí nebo mezinárodní delegace. Pinkasova synagoga byla evidentně hojně navštěvovaná, ročně do ní zavítalo průměrně 200 000 osob, přičemž podstatnou část tvořili cizinci.

Problém se spodní vodou

Nedlouho po oficiálním otevření synagogy se začaly objevovat žádosti, aby některá jména byla ze zdi odstraněna, jiná naopak přidána nebo byly opraveny chyby ve jménech, datech narození či v úmrtí. Na jaře 1962 byly proto provedeny první opravy nápisů a na stěnách vznikla dvě místa pro pražské a mimopražské dodatky, kde byla připsána nová jména židovských obětí s příslušnými údaji. Zároveň byly ve zprávě o stavu památníku konstatovány určité nedostatky jako například pavučiny, špína či drobné krádeže. V roce 1963 se objevil daleko závažnější problém, a sice vztlínání spodní vody a vysoká vlhkost v budově. Příčinou byla skutečnost, že se Pinkasova synagoga nachází pod úrovní okolního terénu i sousedního Starého židovského hřbitova. Přesto památník zůstal v provozu ještě několik let, o jeho vysoké atraktivitě svědčí například vydání poštovní známky v edici Judaica v roce 1967, která byla záměrně vyvedena ve žluté barvě a připomínala Pinkasovu synagogu s památníkem.

Na jaře 1968 byla budova uzavřena kvůli špatnému stavu nápisů, z nichž část byla poškozená a nedala se přečíst. Předpokládalo se, že vysoušení a nezbytné stavební úpravy potrvají do konce následujícího roku. Ačkoli vznikl plán na rychlou opravu, synagoga zůstala veřejnosti po zbytek období komunistu uzavřena. Důvody byly především politické, konkrétně šestidenní válka v roce 1967

a následné ukončení diplomatických styků
mezi Izraelem a Československem včetně
všudypřítomného latentního antisemitismu.

Přesto se v synagoze až do roku 1973, dokud interiér památníku nebyl z valné části zdevastován, konaly pravidelné pietní trzny a vedle židovských hostů se akcí účastnili i představitelé tehdejší vlády. Spolu s generální rekonstrukcí budovy proběhl rovněž podrobný archeologický průzkum, během něhož bylo objeveno poměrně rozsáhlé podzemí včetně středověké studny a rituální lázně. Na začátku roku 1974 byla většina nápisů ze stěn otlučena. Stalo se tak bez souhlasu autora Václava Boštíka – Jiří John zemřel v roce 1972 –, a to dokonce i v místech, kde je podzemní voda ani vlhkost nijak nepoškodila. Jednalo se o naprosto zbytečné, a hlavně záměrné ničení památníku v souladu s kulturní ignorancí tehdejšího politického režimu. Z dnešního pohledu se navíc jeví absurdně návrh z roku 1988, podle kterého měl být problém po 20 let uzavřeného památníku vyřešen tak, že by se do jeho interiéru postavila skla nebo panely, na nichž by trojbarevným síťotiskem byla vyvedena jména všech židovských obětí.

Po sametové revoluci došlo k nákladné rekonstrukci památníku, až na několik málo výjimek bylo potřeba napsat všechna jména znovu. Po čtyřech letech usilovné práce byla synagoga symbolicky otevřena na Jom ha-šoa v dubnu roku 1996.

EVA JANÁČOVÁ

**Eva Janáčková ed., Pomníky a památníky
holokaustu ve střední Evropě**

Pomníky a památníky holocaustu ve střední Evropě, zejména na území dnešní České republiky, Polska, Maďarska a Německa, zůstávají v odborné literatuře doposud překvapivě málo reflektovány. Tato místa paměti přitom poskytují hluboký vhled do individuální, kolektivní i kulturní paměti spojené s tragédií holocaustu. Nakladatel: Academia

Zažít židovství v Římě

Řím – věčné město s mnoha tvářemi, v němž se prolínají rozmanité kultury a vrstvy historie. Jan David Reitschläger ho nedávno navštívil společně se svým partnerem Šacharem a nyní se s námi podělí o své dojmy ze setkání s unikátní italskou židovskou tradicí.

Řím má i dvě židovské tváře – jednu tradičně italskou a druhou sefardskou. V tomto článku se zaměřím na tu první.

Sefardské židovství jsem během návštěvy příliš nepoznal – částečně kvůli nedostatku času, částečně proto, že se s ním lze setkat na mnoha jiných místech světa. Italská tradice je oproti tomu vzácná – můžeme se s ní setkat pouze na Apeninském poloostrově a na několika málo místech v Izraeli a v New Yorku, kam byla vyvezena. Dokonce i v online prostoru je zachycena jen sporadicky; zatímco aškenázských či sefardských videí najdete nespočet, těch italských se dá napočítat doslova na prstech rukou.

Italská tradice představuje samostatnou a nejstarší větev evropského judaismu. Její kořeny sahají do doby makabejských válek, kdy do Říma, hlavního města země, která tehdy byla spřátelená s Judskem, přišli první

Židé. Ti se zde usadili a vytvořili obec, která tu přes nejrůznější peripetie funguje nepřetržitě až do současnosti. Její heslo zní: „*Spo-léhej na Hospodina a konej dobro.*“ Z Říma se Židé postupně rozptylovali po celém území Itálie a vytvořili si svůj vlastní ritus zvaný *nusach Italki* nebo *nusach Roma*. Mezi italským a aškenázským sidurem najdeme více rozdílů než mezi sidurem aškenázským a sefardským. Na některé z nich jsem se sice připravil – před cestou jsem si přečetl příslušné články na Wikipedii – ale během bohoslužeb, jichž jsem se zúčastnil, jsem zjistil, že tyto texty zdaleka nepokrývají vše.

V Římě jsme byli ubytováni v Trastevere (Zátibeři), svého času dělnické čtvrti, která je nyní malebnou čtvrtí plnou turistů. Hned za řekou Tiberou se nachází bývalé židovské ghetto, kterému vévodí majestátní budova synagogy Tempio Maggiore (Velká synagoga), jejíž stavba byla dokončena r. 1904. Když se řekne *temp*l v aškenázském prostředí, míní se tím obvykle reformní nebo přinejmenším konzervativní synagoga. Když se obdobné slovo *temp*lo řekne v italském prostředí, míní se tím budova postavená po osvobození Židů z ghetta a po jejich zrovnoprávnění. Vzhled *temp*lia pak často vyjadřuje získanou židovskou hrdost. Synagogy postavené před emancipací nesou označení *scuola*, tedy škola.

Hlavní sál římského Tempio Maggiore je vyšší než širší a jeho klenba se tyčí do úctyhodných 46 metrů. Stejně výšky mimochodem dosahuje i hlavní loď baziliky sv. Petra

ve Vatikánu. Díky této monumentalitě je synagoga viditelná z mnoha míst v Římě a její obdélníkový půdorys ji činí snadno rozpoznatelnou mezi místními kostely, jejichž kupole mají bez výjimky kruhový tvar. Pro srovnání – věže budapeštské synagogy v Dohány utce, nejprostornější synagogy v Evropě, dosahují 43 metrů, avšak její hlavní sál je podstatně nižší.

Díky své blízkosti bylo právě Tempio Maggiore synagogou, kam jsme se se Šacharem rozhodli vyrazit na Kabbalat šabat, který začínal krátce po našem příletu do Říma. Před vstupem jsme prošli bezpečnostní kontrolou, která našťáště proběhla hladce. Když chce člověk navštívit jakoukoli synagogu, která spadá pod Židovskou obec v Římě, stačí včas vyplnit online formulář na jejich webových stránkách, který je jednoduchý a přehledný. Jeho součástí je i zaškrtnutí synagogy, do kterých by člověk rád zašel. Je rozhodně lépe zaškrtnout jich více než méně. Další proces už probíhá automaticky – dostanete automatickou odpověď, kde jsou informace, kdy v které synagoze začínají bohoslužby, automaticky se dostanete do seznamu příslušných ochrany a ty pak při vstupu jenom kontrolují, zdali na něm jste, a obsah případných zavazadel.

Po vstupu do Tempio Maggiore jsme žasli nad jeho prostorností a nádherou. Chtěli jsme si udělat i nějakou fotku, ale běda – oko šámesa bylo velmi bdělé a všímalo si každého vytaženého mobilu. I tak jsme si pro sebe ukradli jedno selfičko. Na další fotky nám nezbylo než si počkat na návštěvu synagogy v rámci prohlídky židovského muzea.

Sál se postupně zaplnil ze dvou třetin, i tak to bylo velké množství lidí, a mezi nimi bylo nemálo turistů. Když bohoslužba začala, postřehli jsme, že synagoga byla sice postavena majestátně a zdobně, leč jednu věc architekti podcenili – akustiku. Chazan byl slyšet dobře, nicméně nekvalitní akustika zapříčinila, že jsem mu dobrou polovinu bohoslužby vůbec nerozuměl a během modliteb jsem se ztrácel. Naštěstí všechno zachraňoval synagogální sbor, který když se zapojil, tak bylo rozumět velmi dobře. Samotný chazan byl oblečený v černém taláru a na hlavě měl černou čepici, která se nosí od dob, kdy byli chazani velkými hvězdami bohoslužeb. Ta se směrem vzhůru mírně rozšiřuje a je na vrchu plochá, osmiboká.

Používané melodie byly archaické, s málo výraznou melodikou. Na rozdíl od aškenázského zvyku, kdy chazan zpívá převážně jen konce jednotlivých pasáží, tady zpíval chazan úplně všechno. První drobnou odchylku v bohoslužbě jsem zaznamenal při *Lecha dodi*. Zde se refrén zpíval pouze na začátku. Druhá odchylka byla podstatně větší. Na začátku šabatu má první požehnání před

Monumentální Tempio Maggiore di Roma – Velká synagoga v Římě, symbol místní židovské komunity, byla dokončena v roce 1904.

Foto: Ryan Gobuty

Hlavní sál římského Tempio Maggiore je vysoký čtyřicet šest metrů a je stejně vysoký jako hlavní loď baziliky sv. Petra ve Vatikánu.

Šema – *Ha-ma'ariv aravim* – dle italského nusachu speciální znění, zcela jiné než v kterýkoli jiný den včetně svátků. Velmi odlišný byl i obsah části *Kedušat ha-jom* ve večerní Amidě na šabat. Italští Židé také jiným způsobem odříkávají kadiše.

A pak přišlo překvapení na konci. To, že zpívají Jigdal, není až tak překvapivé – je to i jedna z variant v aškenázských sidurech. Těsně předtím však podruhé zpívají Barchu. Po skončení bohoslužby se každý z účastníků vydal svou vlastní cestou. Při tak velkém množství lidí nebylo ani myslitelné nějaké socializování.

Jelikož jsme měli potřebu zažít i jiné prostředí, zvolili jsme si pro šabatový šacharit moderně ortodoxní synagogu Bet Michael. Cesta z našeho apartmánu vedla kolem kostela San Pietro in Montorio. Ten byl postaven na místě, kde byl ukřižován apoštol Petr, a výstavbu v jeho současné podobě i s přilehlým klášterem významnou měrou zafinancovali Isabela Kastilská a Ferdinand Aragonský – právě ti, kteří mají na svědomí vyhnání Židů ze Španělska r. 1492. To vedlo k tomu, že se na Apeninský poloostrov vystěhovalo velké množství Sefardů a přenesli si sem své vlastní tradice. Naše cesta však vedla dál, až do čtvrti Monteverde. To je čtvrť, jejíž atmosféra připomíná pražské Střešovice. V sobotu dopoledne zde vládł velký klid, nebyl tu žádný provoz a vůbec žádní turisté.

Zatímco v Tempio Maggiore jsme se ztráceli mezi mnoha jinými turisty, v Bet Michael jsme byli jedinými cizinci. Všichni ostatní účastníci byli místní. Jak to známe i z jiných synagog, i sem lidé přicházeli postupně. Zdejší *tempio* je nízká jednopatrová budova s předsálím a s hlavním sálem, který je zhruba ve dvou pětinach délky přehrazen dřevěným zábradlím do výšky pasu. To jediné odděluje menší ženskou část od větší mužské části. Bima je umístěna uprostřed prostoru, takže nejdále sedící muži mají možnost slyšet chazana stejně dobře jako nejdále sedící ženy.

Všem, kdo vedli bohoslužbu, bylo velmi dobře rozumět. Díky tomu jsem si mohl všimnout jevu, který mi v Tempio Maggiore unikl. Kahal říkal společně nejenom závěry

jednotlivých pasáží a *amen*, ale také krátké úryvky, které se nacházejí zhruba uprostřed. V italském prostředí tedy zjevně platí, že nestačí pozornost dosvědčit pouze slovem *amen*. I zde se používaly tradiční místní spíše nevýrazné melodie.

Na začátku Amidy byla synagoga již zaplněná k prasknutí a poměrně rovnoměrně zde byly zastoupeny všechny věkové skupiny. Přišlo mi milé, že malí kluci na sobě měli malé talitky. Mezi všemi přítomnými zjevně panovaly velmi živé vztahy. To se projevilo dvojím způsobem. Prvním bylo, že při opakování Amidy se hned po skončení *Keduši* začali vzájemně zdravít všichni, kteří se ještě nestačili pozdravit, a zbytku Amidy věnovali pramalou pozornost. Druhým bylo, že hned po slovu *amen* bylo druhým nejčastěji používaným výrazem důrazné „Šššš!“, jinak by se hlasy chazana a rabína ztrácely mezi hlasy všech ostatních. Na konci Amidy zaznělo kohenské požehnání a tady jsme byli svědky dalšího specifického zvyku. Otcové na tuto část zahálili přítomné syny svým talitem a vložili jim ruce na hlavu. Vzhledem k tomu, že v synagoze byly přítomny často i tři generace mužů, vytvářeli zajímavá propojení podobná molekulám atomů.

Při čtení z Tóry se odehrál obřad *Bat micva*. K Tóře byl namísto děvčete vyvolán jeho otec. Hned potom jsme za celou bohoslužbu uslyšeli první důvěrně známou melodii, a to když se zpívalo *Siman tov*. Po přečtení paraši a haftary dostala slovo oslavenkyně a přednesla svoji drašu, načež se na ni snesla sprcha bonbonů, jak to známe i od nás. Následovalo požehnání od rabína a jeho přející slova a opět se zpívalo *Siman tov*. Pak zazněly modlitby za Stát Izrael, které zpíval sbor místních dětí. V tomto případě došlo k druhé odchylce od nusachu, a to ve prospěch současných izraelských melodií.

Na konci bohoslužby jsme byli pozváni na kiduš. Na něm jsme se ale dlouho nezdrželi. Před synagogou bylo tak malé prostranství, že lidem nezbývalo než se lepit tělo na tělo, do toho tam začalo pražit slunce, takže to pro nás velmi rychle přestalo být potěšením a raději jsme brzy odešli.

Během našeho krátkého pobytu v Římě jsme tak měli možnost dvakrát nahlédnout do italské židovské tradice – jednou v synagoze z počátku 20. století, kde i podoba bohoslužby odpovídala své době, a podruhé v podstatně novější synagoze, kde se ortodoxní zbožnost pohybovala na samé hranici možného přiblížení současnému společenskému vývoji. Nusach byl stejný, forma však výrazně odlišná.

Rádi bychom navštívili i jedinou reformní komunitu v Římě Bet Hillel, založenou roku 2009, avšak z jejich odpovědi e-mailem vyplynulo, že se v době naší návštěvy bohoslužba nekonala.

Vydáte-li se někdy do Říma, možná nebudete vědět, kam zamířit dřív – město nabízí nespočet zážitků. Jste-li však Židé, rozhodně byste neměli vynechat bohoslužbu vedenou podle místního nusachu. Zažít ji lze totiž jen na několika málo místech na světě.

JAN DAVID REITSCHLÄGER

Při návštěvě synagogy Tempio Maggiore nevynechejte prohlídku židovského muzea, které představuje historii a kulturu místní židovské komunity.

AKCE/FESTIVALY

Niklová (Židovské muzeum v Praze), Joanna Fikus (Muzeum dějin polských Židů Polin) a Barbara Staudinger (Židovské muzeum ve Vídni), diskusi povede historik Michal Frankl. Vstup volný. Více: www.jewishmuseum.cz

Večery s Golem

Werichova vila, U Sovových mlýnů 501/7, Praha 1
19. 1. 19.00

Večerní rozhovory v podkroví vily s populárními herci, které bude zpovídat ředitel příbramského divadla Petr Bednář. Hostem prvního večera je herec a ředitel Divadla na Vinohradech Tomáš Töpfer. Povídání doplní několika šansony představitelka divadelního šansonu Renata Drössler. Více: www.werichovavila.cz

TIP

Rekonstrukce synagogy ve Volyni

Pomozte neziskové organizaci Synagoga Volyně zachránit ojedinělou empírovou synagogu postavenou v roce 1840 v místě nového ghetta ve Volyni u Strakonice. Ta byla v padesátých letech adaptována na kino a v devadesátých letech byla přestavěna na Disco Caribic. Cílem sbírky je rekonstrukce budovy a vybudování kulturního centra pro pořádání koncertů, divadelních představení, přednášek, výstav a vytvoření stálé expozice týkající se holocaustu. Více: www.synagogavolyne.cz a www.donio.cz

FILMY A SERIÁLY

Norimberk

Podzim 1945. Zničený Norimberk hostí tribunál s nacistickými zločinci v čele s Hermannem Göringem (Russell Crowe), kterého v cele vyslýchá americký vojenský psychiatr Douglas Kelley (Rami

Malek). Proces odhaluje nejen utajovaný rozsah nacistických zvěrstev, ale i znepokojivě lidský rozměr obžalovaných, což Kelleyho nutí přehodnotit samotnou povahu zla a jeho místo v dějinách. Režie a scénář: James Vanderbilt. Premiéra v ČR: 15. 1. 2026

Sarah Bernhardt

Sarah Bernhardt, přezdívaná La Divine a první světová celebrita, je na vrcholu slávy – vášnivá, svobodomyšlná žena, která bourá společenské konvence. Film odkrývá skutečnou osobnost legendární

herečky prostřednictvím dvou klíčových epizod jejího života: amputace pravé nohy v roce 1915 a slavnostního jubilea z roku 1896. Sleduje také její intenzivní, bouřlivý vztah s hercem Lucienem Guitrym. Premiéra v ČR: 11. 12. 2025

DIVADLO

Isaac Bashevis Singer, Janusz Klimsza: Satan v Goraji

Divadlo Husa na provázku, Zelný trh 294, Brno
30. 1. 2026
Strhující jevištní vyprávění vyrušující z údivu nad aktuálností jeho palčivého

varování a z potřeby promlouvat o současnosti a k současnosti řečí velkých příběhů. Společnost vyděšená a rozdělená množstvím krizí, staré pořádky se rozpadají před očima, na obzoru se rýsují bouřkové mraky. Přicházející zlo je sice rovnocenným soupeřem dobra, ale má mnohem větší fanouškovskou základnu. Další termín: 2. 2. Více: www.provazek.cz

Milena Štráfeldová, Martin Doucha, Adéla Kalusová: Sestry B.

Divadelní spolek Largo – Werichova vila, U Sovových mlýnů 501/7, Praha 1
23. 1. 19.00
Autorské

uchopení dramatického textu zachycující okamžiky ze života slavné filmové herečky Lidy Baarové a její mladší sestry Zorky Janů. Setkání Lidy a Zorky není příběh o soudu či dokumentární hledání pravdy. Je to příběh vnitřních lidských rozkolů. Sester hledících jedna na druhou jako do zrcadla... Více: www.werichovavila.cz

Jay Kelly

Nový film od tvůrce nominovaného na Oscara Noye Baumbacha sleduje slavného herce Jaye Kellyho (George Clooney), který se spolu se svým oddaným manažerem Ronem (Adam Sandler) vydává na

nečekaně hlubokou cestu sebeobjevování. Během ní jsou oba nuceni konfrontovat svou minulost, klíčová životní rozhodnutí i vztahy s blízkými a přemýšlet o dědictví, které po sobě zanechají. Netflix, premiéra 5. 12. 2025.

HUDBA

Ezra Furman

Cargo Gallery, Hořejší nábřeží, Praha 5
24. 1. 19.00

Ezra Furman, výrazná postava americké alternativní scény, míří do Prahy. Hudebnice známá svým otevřeným přístupem k tématům genderu, víry či identity a autorka hudby k seriálu Sex Education během večera představí novou desku Goodbye Small Head. Jako předkapela vystoupí britská kapela Modern Woman. Více: www.cargogallery.cz

Slavnostní koncert u příležitosti Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti

Židovské muzeum v Praze, Židovská obec
v Praze – Španělská synagoga, Vězeňská 1, Praha 1
28. 1. 18.00

Slavnostní koncert pořádaný u příležitosti Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. Hudební těleso Trio Incendio uvede skladby Vítězslava Nováka, Hanse Gála a Dmitrije Šostakoviče v interpretaci Filipa Zaykova (housle), Viléma Petrase (violoncello) a Karolíny Falkenauer Františové (klavír). Koncert se koná za podpory Nadačního fondu obětem holocaustu. Vstup volný. Více: www.jewishmuseum.cz

Boris Giltburg & Čajkovskij

Obecní dům – Smetanova síň, náměstí Republiky 1090/ 5, Praha 1
4. a 5. 2. 19.30

Rusko-izraelský pianista Boris Giltburg, vítěz Soutěže královny Alžběty, patří podle kritiků k těm umělcům, „kteří okouzlí posluchače, sotva se dotknou kláves“. Jeho zpěvný tón a uvolněný úhoz slibují mimořádné provedení Čajkovského slavného koncertu pod taktovkou Kevina Johna Eduseie, německého dirigenta s ghanskými kořeny, který debutuje na pozvání Tomáše Netopila. Program doplňuje jemně znějící dílo Lili Boulanger a dramatická Prokofjevova Pátá symfonie. Více: www.fok.cz

VÝSTAVY

Uloupené umění

Židovská obec Plzeň, Velká synagoga,
sady Pětatřicátníků 35/11, Plzeň
5. 1.–29. 3. 2026

Výstava přibližuje problematiku výzkumu provenience uměleckých děl zkonfiskovaných během druhé světové války a způsoby zabavování židovského majetku v období okupace. Na osudech původních vlastníků ukazuje jejich sbírky, válečné i poválečné nakládání s uměleckými artefakty a roli institucí, které tento majetek spravovaly či dosud spravují, a upozorňuje na přetrvávající existenci neidentifikovaných uměleckých předmětů ve veřejných sbírkách. Více: www.zoplzen.cz

Schwarze Juden, Weiße Juden? Über Hautfarben und Vorurteile (Černí Židé, bílí Židé? O barvě kůže a předsudcích)

Židovské muzeum ve Vídni – Museum Dorotheergasse,
Palais Eskeles, Stallburggasse 1, Vídeň
22. 10. 2025–26. 4. 2026

Kurátoři výstavy se zamýšlejí nad otázkami židovské identity v kontextu barvy pleti, rasismu a antisemitismu. Zkoumají, jak byli a jsou Židé vnímáni zvenčí i jak se sami definují. Ukazují, že židovská zkušenost zahrnuje všechny odstíny pleti a kontinenty i to, jak barva kůže ovlivňuje vnímání židovské identity v dnešním světě. Více: www.jmw.at

KNIHY

Rabín Jonathan Sacks, Týdenní čtení z Tóry: Kniha Numeri

Výjimečná publikace propojující tradiční texty s problémy 21. století, autor se věnuje řadě detailů, a přitom je schopen převodu na dnešnímu čtenáři pocho-

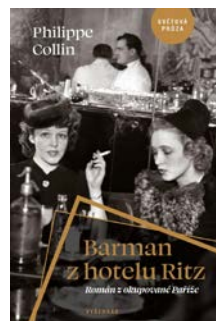
pitelnější paralely. Jde v pořadí o čtvrtou knihu cyklu pravidelných úvah nad tématy týdenních oddílů čtení Tóry, nazvaného Covenant & Conversation. Nakladatel: P3K

Petr Eidler, Smrt mecenáše

Rabinát pražské židovské obce pořádá dvoudenní oslavu šábesu, která skončí tragickým nálezem dvou zavražděných mužů v areálu wellnessu. Oběti jsou bohatý mecenáš rabinátu Kamil Novák

a místní údržbář Alois Sváček, oba zabiti nožem. Vyšetřování odhaluje podezřelé vazby, tajemnou roli uklízečky i nečekané souvislosti s minulostí. Nakladatel: MOBA

Philippe Collin, Barman z hotelu Ritz

Paříž padla do spárů nacistů, ale v hotelu Ritz se dál pije šampaňské. Za barem stojí Frank Meier – mistr koktejlů, který tančí na tenkém ledu uprostřed smrtícího baletu kolaborantů,

odbojářů a německých uniforem všech šarží. Skrývá totiž nebezpečné tajemství: Barman v Ritzu je Žid. Nakladatel: Vyšehrad 2025

Jindřich Vacek, Naděje jménem Jeruzalém

Rok 1940. Nacistické Německo se netají svými plány na ovládnutí Evropy. Židé se necítí bezpečně a nenávidí vůči nim stoupá, ale možnosti odjezdu z Evropy jsou velmi omezené. Sku-

pina mladých sionistů se však rozhodne dostat se po vodě do Palestiny. Román inspirovaný skutečným příběhem lodi Pentcho a jejích židovských pasažérů. Nakladatel: Brána

Leden 2026

PRAHA

26. 9. 2025–22. 2. 2026

Národní galerie Praha, Veletržní palác,
Dukelských hrdinů 530/47, Praha 7

Aleš Veselý: Retrospektiva – Alešville

První souhrnná retrospektiva sochaře Aleše Veselého, který patří mezi klíčové osobnosti českého poválečného umění. Veselý vynikl zejména monumentálními realizacemi ve veřejném prostoru, a to jak v Čechách, tak v zahraničí. Na výstavě jsou vystaveny mimo jiné svařované objekty ze šedesátých let včetně známé Židle Usurpátor a sedmi-metrové plastiky Kaddish, vytvořené v hale Vítkovických železáren v Ostravě. Více: www.ngprague.cz

7. 1. 19.00

Divadlo Rokoko, Václavské náměstí 38, Praha 1

Daniel Kehlmann: Soused

Nikdy nevíte, vedle koho si stoupnete v baru... Nikdy nevíte, co o vás ví a co vy nechcete vědět o něm. Třeba je to váš nenápadný soused. Ani ve snu vás nenapadne, že když se spolu dáte do hovoru, necháte nakonec i uletět letadlo na důležitou pracovní schůzku. Že vám ten rozhovor jednou provždy změní život... Režie: Michal Dočekal. Další termín: 31. 1. Více: www.mestskadivlaprazska.cz

7. 1. 19.00

Divadlo Na zábradlí, Anenské náměstí 209/5, Praha 1

Günter Grass, Armin Petras: Plechový bubínek

Premiéra inscenace Plechový bubínek v dramatinizaci německého režiséra a dramatika Armina Petrasy vychází z nejslavnějšího románu Güntera Grasse, který brutálně i groteskně zobrazuje absurditu dějin. Děj se odehrává v dnes již zaniklém prostoru, kde se setkávají polské, německé, židovské, maďarské a další vlivy. Další termíny: 18. a 21. 2. 2026. Více: www.nazabradli.cz

13. 1. 19.00

Divadlo Rokoko, Václavské náměstí 38, Praha 1

Proměna

Co to dělá Řehoř Samsa u sebe v pokoji? Natáčí videa? Hraje počítačové hry? Propadá se do samoty? Zešlél? Sní, nebo žije? Poznává ještě křehkou hranici mezi realitou a virtuální skutečností, do níž se převtělil? Slavné dílo Franze Kafky jako surreálná počítačová hra, která se mění v urputný boj o vlastní identitu a existenci v rychle se měnícím okolním světě. Další termín: 12. 2. Více: www.mestskadivlaprazska.cz

13. 1. 19.00

Divadlo pod Palmovkou, Zenklova 34, Praha 8

Tomáš Dianiška – 294 statečných

Akční běčko o hrdinech operace Anthropoid, doku-fikční hra podle skutečné události o zákulisí největšího hrdinského činu našich dějin. Inscenace získala Cenu divadelních kritiků za poprvé uvedenou českou hru, Cenu Divadelních novin za tvůrčí počín v oboru činoherní divadlo a několik dalších ocenění. Další termín: 11. 2. Více: www.podpalmovkou.cz

14. 1. 19.00

Švandovo divadlo na Smíchově, Štefánikova 57, Praha 5

Šoa

Příběh dvou lidí, kteří se ocitli na stejných místech a prožili podobné tragédie, a přesto se nikdy nepoznali. Jejich životní cesty se prolínaly a míjely – oba přežili Terezín, Osvětim, pochod smrti i poválečné křivdy. Skutečný příběh sportovce Miloše Dobrého a herečky Hany Pravdové o tom, jak přežít nacistické peklo. Režie: Daniel Hrbek. Další termíny: 23. 2. a 25. 3. Více: www.svandovodivadlo.cz

14. 1. 19.00

Divadlo pod Palmovkou, Zenklova 34, Praha 8

Stefano Massini: Projekt Manhattan

Znepokojivá a černě komediální hra o zrodu atomové bomby a morálních dilematech vědců, kteří ji sestrojili. V roce 1938 prchají maďarští židovští fyzici z Evropy a v exilu se snaží předběhnout Hitlera ve vývoji ničivé zbraně. V čele amerického týmu stojí Robert Oppenheimer – muž, který si plně uvědomuje, co jejich objev může způsobit. Jak se rozhodnout, když věda může zároveň zachránit i zničit svět? Další termíny: 12. a 27. 2. Více: www.podpalmovkou.cz

15. 1. 18.00

Židovské muzeum Praha – Maiselova synagoga, Maiselova 10, Praha 1

Kartografie paměti: Mapy jako svědectví o holocaustu: Směry současného výzkumu holocaustu

Přednáška literární vědkyně a badatelky Alexandry Szczepan ukáže, jak přeživší holocaustu vytvářeli a používali mapy jako prostředek k zachycení svých válečných zkušeností i poválečných vzpomínek. Zaměří se zejména na ručně kreslené plány ghett a koncentračních táborů. Zjistíte, že mapy sloužily jako důkazní materiál při procesech s válečnými zločinci i jako způsob vyprávění: pro vyznačení únikových tras, míst, kde čekala pomoc i nebezpečí, pro připomínku zmizelých krajin východní Evropy a pro uchování osobní paměti. Více: www.jewishmuseum.cz

16. 1. 19.30

Divadlo D21, Záhřebská 468, Praha 2

Jozef Karika, Adam Steinbauer: Na smrt

Rozmáchlá adaptace strhujícího a brutálního románu současného slovenského

autora, která měla premiéru na konci listopadu. Nesmlouvavá reflexe minulosti, násilí a zhoubného fanatismu na pozadí příběhu o vině a trestu, o hříchu z mládí a zkoušce jednoho letitého přátelství. Nebo také obraz pomyslného zápasu na život a na smrt... Režie: Adam Steinbauer. Další termín: 13. 2. Více: www.divadlod21.cz

16. 1. 19.30

Divadlo v Řeznické, Řeznická 17, Praha 1

Mark St. Germain: Relativita

Autor staví svůj příběh na dramatické spekulaci a fiktivním setkání Alberta Einsteina a jeho dospělé dcery Lieserl. Einsteinovi se skutečně předtím, než se oženil se svou první ženou Milevou, v roce 1902 narodila dcera, která ale už v roce 1904 záhadně zmizela. Režie: Miroslav Táborský. Další termín: 24. 2. Více: www.reznicka.cz

17. 1. 19.30

FOK – Rudolfinum, Dvořákova síň, Alšovo nábř. 79/12, Praha 1

Saleem Ashkar – Klavírní recitál

Koncert palestinsko-izraelského klavírního virtuosa, který ve dvaadvaceti debutoval v newyorské Carnegie Hall a dnes patří k nejvýraznějším pianistům své generace. Kromě vlastní kariéry se věnuje podpoře mladých hudebníků v konfliktních a rozvojových regionech. Více: www.fok.cz

19. 1. 19.30

Divadlo v Řeznické, Řeznická 17, Praha 1

Marc Delaruelle: Věčná milenka Alma Mahlerová

Chytře vystavěný příběh rozhovoru dámy a jejího nakladatele, který se noří do neuvěřitelných vztahových peripetií slavné múzy a jejich ještě slavnějších mužů. Alma, která čelila dvěma světovým válkám i sama sobě, vás vtáhne a nepustí. Režie a výběr hudby: Peter Gábor. Další termín: 17. 2. Více: www.reznicka.cz

20. 1. 19.00

Divadlo v Dlouhé, Dlouhá 727/39, Praha 1

Tomáš Jarkovský, Jakub Vašíček: Golem

Vydejte se s námi na výlet po stopách legendy o pražském Golemovi. V hudebně-divadelní koláži budeme bloudit staletími a vyprávět příběh pražské židovské komunity, která tolik přispěla k jedinečnému genu loci i kulturnímu bohatství tohoto města. Další termín: 10. 2. Více: www.divadlovdlouhe.cz

22. 1. 18.00

Židovské muzeum Praha –

Maiselova synagoga, Maiselova 10, Praha 1

Panelová diskuse: Význam židovských muzeí v současné Evropě

Zúčastněte se diskuse, která zahájí oslavy 120. výročí založení Židovského muzea v Praze. O roli židovských muzeí v dnešní době, otevírání dialogu s veřejností i o přípravě výstav budou debatovat Pavla Niklová (ředitelka Židovského muzea

v Praze), Joanna Fikus (vedoucí výstavního oddělení Muzea dějin polských Židů Polin) a Barbara Staudinger (ředitelka Židovského muzea ve Vídni). Diskusi bude moderovat historik Michal Frankl. Vstup volný. Více: www.jewishmuseum.cz

22.1. 19.00

Divadlo Viola, Národní 1011/7, Praha 1
Hodina diplomacie

Dramatické setkání, ve kterém budoucnost Paříže závisí na vyjednávacích schopnostech švédského diplomata Raula Nordlinga. Co vlastně přesvědčilo loajálního německého generála Dietricha von Choltitz, otce tří malých dětí, aby se v srpnu 1944 vzepřel Hitlerovu rozkazu a ušetřil Paříž před totálním zničením? Režie: Radovan Lipus. Další termín: 2. 2. Více: www.divadloviola.cz

27.1. 19.30

Vršovické divadlo MANA, Na Kovárně 967/1, Praha 10

Woody Allen: Zahraj to znovu, Same

Komedie sleduje filmového publicistu Allana Felixe, který řeší osobní krizi a hledá rovnováhu mezi snem a realitou. Vtipné situace vznikají díky jeho přátelům i fiktivním filmovým postavám, které si sám představuje. Hra plná chytrých hlášek a allenovského humoru ukazuje, že sny se plní, když přestaneme předstírat a přijmeme sami sebe. Režie: Ondřej Zajíc. Více: www.vrsovickedivadlo.cz

28.1. 18.00

Židovské muzeum Praha – Španělská synagoga, Vězeňská 1, Praha 1

Slavnostní koncert u příležitosti Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti

Ve spolupráci se Židovskou obcí v Praze vás zveme na slavnostní koncert konaný u příležitosti Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. V podání hudebního tělesa Trio Incendio zazní skladby Vítězslava Nováka, Hanse Gála a Dmitrije Šostakoviče. Akce se koná za podpory Nadačního fondu obětem holocaustu. Vstup volný. Více: www.jewishmuseum.cz

BRNO

4.9.–19.3.2026

Malý Mehrin, Vídeňská 14, Brno
Hlasy

Audiovizuální výstava představuje pět moravských příběhů holocaustu prostřednictvím dobových dopisů oživených AI technologiemi. Autoři výstavy Táňa Klementová a František Floder využili umělé inteligence ke kolorování dobových fotografií, generování grafických motivů, převodu textu na řeč, tvorbě kinematiky, namlouvání úryvků z dopisů, retušování poškozených fotografií či komponování doprovodných melodií. Expozici doplňují originální dokumenty, historický kontext i rozhovory s potomky autorů. Více: www.malymehrin.cz

28.8.2025–30.8.2026

ŠTETL, Muzeum města Brna – Arnoldova vila, Drobného 299/26, Brno

Rabi Feder Superhero

Výstava originálním komiksovým pojetím Petry Goldflamové přibližuje život a odkaz rabína Richarda Federa (1875–1970), klíčové osobnosti poválečné obnovy židovského náboženského života v Československu. Federova neokázalost a morální autorita z něj činí skutečného superhrdinu své doby. Expozice propojuje historickou autenticitu s výtvarnou stylizací a nabízí jedinečný pohled na významnou duchovní osobnost 20. století. Hlavní kurátorky: Barbora Dočkalová, Markéta Brhlíková. Více: www.stetl.cz

9.1. 19.00

Národní divadlo Brno – Mahenovo divadlo, Malinovského nám. 1, Brno

Alena Mornštajnová: Hana

Dramatický a napínavý bestseller Aleny Mornštajnové na jevišti! Uhrančivé osudy tři žen a jednoho století se odehrávají v působivé scénografii s kompletním činoherním souborem a s uchvacujícím hereckým výkonem hlavní představitelky. Režie: M. Glaser. Další termíny: 6. a 12. 2. 2026 Více: www.ndbrno.cz

13.1. 18.00

Malý Mehrin, Vídeňská 14, Brno

Současný antisemitismus: Antisionismus

Přednáška se zaměřuje na proměny antisemitismu po 7. říjnu 2023, kdy se vedle tradičních pravicových forem výrazně prosadil i levicový antisionismus, často odmítající označení „antisemitismus“. Mgr. Terezie Dubinová, Ph.D., přiblíží, jak dnešní antisemitismus vypadá, jaký jazyk, vizuální symboly a narativy používá a jakými způsoby se projevuje ve veřejném prostoru i globálním kontextu. Vstupné dobrovolné. Více: www.malymehrin.cz

14.1. 17.00

ŠTETL – Arnoldova vila, Drobného 299/26, Brno

Rabi Feder Superhero – komentovaná prohlídka výstavy

Výstava Rabi Feder Superhero výjimečným způsobem představuje život a odkaz rabína Richarda Federa (1875–1970), výrazné duchovní autority poválečného Československa. Výtvarné pojetí Petry Goldflamové Štětínové propojuje historickou autenticitu s uměleckou stylizací a vypráví o lidské odvaze a důstojnosti v časech tragédií i naděje. Během komentované prohlídky vzniká koncepcí výstavy přiblíží kurátorky Markéta Brhlíková a Barbora Dočkalová. Historický kontext a odborné pozadí představí historička Židovské obce Brno Alena Mikovcová. Více: www.stetl.cz

18.1. 10.00

ŠTETL – Bašty 2, Brno

Komentovaná procházka po stopách brněnské židovské komunity

Komentovaná procházka ulicemi Brna zaměřená na historii brněnské židovské komunity, meziválečnou architekturu, její objednavatele a stavitele, ale i Kameny zmizelých, povede centrem města do míst, kde bývalo středověké ghetto, někdejší velké templo nebo centra slavného textilního průmyslu. Sejdeme se u někdejší Židovské brány, tj. na hlavním nádraží na začátku Masarykovy ulice. Více: www.stetl.cz

20.1. 18.00

Malý Mehrin, Vídeňská 14, Brno

Georg Placzek – Odysea brněnského jaderného fyzika

Přednáška představí mimořádný životní příběh brněnského rodáka a světově uznávaného fyzika Georga Placzka, který stál u zrodu atomového věku a zásadních vědeckých objevů 20. století. Ing. Aleš Gottvald, CSc., přiblíží Placzka nejen jako špičkového teoretického fyzika a respektovaného kolegu předních vědců své doby, ale také jako člena významné židovsko-moravské rodiny poznamenané tragickými válečnými osudy. Vstupné dobrovolné. Více: www.malymehrin.cz

27.1. 18.00

Malý Mehrin, Vídeňská 14, Brno

Komentovaná prohlídka stálé expozice Malého Mehrinu

U příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holocaustu zveme na komentovanou prohlídku stálé expozice věnované historii židovských komunit na Moravě. Historička Táňa Klementová představí vybrané příběhy moravských židovských rodin, jejich kulturní odkaz i tragické osudy během holocaustu a nabídne prostor k tiché připomínce paměti obětí. Vstupné dobrovolné. Více: www.malymehrin.cz

27.1. 18.00

ŠTETL – Kino Art, Cihlářská 19, Brno

Budoucnost utváří minulost – projekce filmu a beseda s režisérem

Ovlivňuje stále 125 let stará vražda Anežky Hrušové dnešní světovou politiku? V roce 1899 byl v Čechách neprávem obviněn z rituální vraždy Leopold Hilsner, a to především kvůli svému židovskému původu. Zakořeněný mýtus, že Židé používají křesťanskou krev při výrobě macesů na Pesach, se stal rozbuškou antisemitismu. Leopold Hilsner je i po třicetiletém úsilí o zrušení rozsudku stále v současné době považován za právoplatně odsouzeného. Film, který propojuje historický proces s politickým komentářem, se zabývá dvěma záhadami: kdo zabil Anežku Hrušovou a proč je česká justice tak neochotná Hilsnera rehabilitovat. Po projekci následuje beseda s režisérem Bryanem Felberem (USA). Více: www.stetl.cz

HRADEC KRÁLOVÉ

23.1. 19.30

Klicperovo divadlo, Dlouhá 99/9, Hradec Králové

Kafka (Is Not Dead)

Autorská inscenace inspirovaná povídkami, deníky a dopisy Franze Kafky sleduje mladého vypravěče obklopeného postavami z jeho skutečného i literárního světa. S humorem, nadsázkou, groteskou i se zpěvem ukazuje, že Kafkovo dílo není jen „depka pro intelektuály“, ale živý, hravý a stále aktuální pohled do lidské duše. Režie: Marián Amsler. Další termíny: 17. a 27. 2. Více: www.klicperovodivadlo.cz

LIBEREC

8.1. 19.00

Divadlo F. X. Šaldy – Malé divadlo, Zhořelecká 344/5, Liberec

Petr Jarchovský, Jiří Janků, Petr Svojtka: Musíme si pomáhat

Komedialní a současně i dramatický příběh hrdinů proti své vůli, odehrávající se během posledních let druhé světové války na českém maloměstě okupovaném Němci, je chytrou a zábavnou sondou do nitra české národní povahy. Hra vznikla podle úspěšné filmové předlohy Jana Hřebejka a Petra Jarchovského. Další termíny: 29. 1., 27. 2. a 15. 3. Více: www.saldovo-divadlo.cz

PLZEŇ

5.1.–29.3.

Židovská obec Plzeň, Velká synagoga, sady Pětatřicátníků 35/11, Plzeň
Uloupené umění

Výstava Uloupené umění návštěvníkům přibližuje problematiku výzkumu provenience uměleckých děl zkonfiskovaných v období II. světové války a způsoby zabavování majetku v průběhu okupace. Na osudech původních vlastníků jsou představeny nejen jejich sbírky, válečné a poválečné nakládání s uměleckými artefakty, ale též jednotlivé instituce, které židovský majetek spravovaly či stále spravují. Jejím cílem je zpřístupnit toto téma širší veřejnosti a ukázat, že dosud se ve státních i dalších institucích nachází nemalé množství neidentifikovaných uměleckých předmětů. Mimo jiné upozorňuje na témata jako „konečné řešení židovské otázky“, způsoby zabavování a získávání majetku v době okupace, válečné deponáty ve správě státních institucí a emigrace židovských občanů a vynucené dary. Více: www.zoplzen.cz

4.1. 16.00

Židovská obec Plzeň, Rabínský dům, Palackého 3, Plzeň

Osudy hebrejských tisků za druhé světové války a v poválečné době

Zahajovací přednáška k výstavě Uloupené umění nabídne hlubší vhled do dramatických

osudů hebrejských tisků v období nacistické perzekuce a bezprostředně po druhé světové válce. Přednášející Michael Nosek přiblíží systematické konfiskace židovských knihoven, nucené přesuny knih a rukopisů, jejich ztráty i často komplikované poválečné hledání původních vlastníků. Zvláštní pozornost bude věnována také zneužívání hebrejské náboženské literatury v nacistické propagandě a pseudovědeckých projektech. Přednáška otevře otázky paměti, odpovědnosti a kulturních ztrát, které přesahují samotné válečné období. Více: www.zoplzen.cz

5.1. 17.00

Židovská obec Plzeň, Rabínský dům, Palackého 3, Plzeň

Židovské hřbitovy – Příbramsko a jeho vazba na západní Čechy

Tentokrát navštívíme hřbitovy: Hostomice, Příbram, Kamenná a Břežnice. Navštívíme místa, kde historie potkává klidné ticho hrobů, objevíme památky, příběhy místních osobností a nasajeme jedinečnou atmosféru těchto pohřebních lokalit. Více: www.zoplzen.cz

6.1. 16.00

Židovská obec Plzeň, Rabínský dům, Palackého 3, Plzeň

Konspirační teorie

Přednáška Věry Tydlitátové se zaměřuje na konspirační teorie o „židovském ovládnutí světa“ a údajně organizované migraci, které

patří k nejrozšířenějším a nejodolnějším narativům moderního antisemitismu. Představí jejich historické kořeny, proměny v různých obdobích i společenských kontextech a vysvětlí, proč jsou pro část veřejnosti dlouhodobě přitažlivé. Zvláštní pozornost bude věnována způsobům, jimiž se tyto mýty šíří v současném online prostředí, jejich dopadům na veřejnou debatu a demokratické instituce i možnostem, jak jim čelit prostřednictvím kritického myšlení, mediální gramotnosti a vzdělávání. Přednáška usiluje o hlubší porozumění vzniku, přetrvávání a společenskému vlivu konspiračních narativů. Více: www.zoplzen.cz

18.1. 17.00

Židovská obec Plzeň, Rabínský dům, Palackého 3, Plzeň

Světla na kolejích – 84. výročí plzeňských transportů

Pietní setkání, které připomene 84 let od plzeňských židovských transportů. Společně si vzpomeneme na lidi, kteří byli z Plzně odvezeni během druhé světové války, a zapálíme svíčku jako symbol paměti, ticha a naděje. Setkání je otevřené všem, kdo chtějí projevit úctu obětem, zastavit se na chvíli v tichu a připomenout si, jak důležité je nezapomínat. Více: www.zoplzen.cz

VÝSTAVA *Spravedliví mezi národy*

SKUPINOVÁ FOTOGRAFIE ČERNVATÉ, VESNICE, KDE BYLA NA JARÉ 1945 EVA ZACHRÁNĚNA. JEJÍ ZACHRÁNCE KRISTOF JAHN JE VÝSOKY MUŽ V ZADNÍ ŘADĚ S KNÍHEM. EVA V BÍLÉM ČEPCE STOJÍ PŘED NIMA. VLEVO OD NĚ JE SYN ZACHRÁNČŮ / ARCHIV DMP, DOKUMENTACE SOA, EVA ERBENOVÁ

AUTOREM VÝSTAVY JE ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE VE SPOLUPRÁCI S JAD VAŠEM

21.11.2025 – 15.2.2026

DLOUHÁ 200, ŽATEC
WWW.SYNAGOGA-ZATEC.CZ

OyKay.tv Deník Anne Frankové

Sledujte a podpořte nás na oykay.tv, nebo bankovním účtu:

Kuřecí vývar se zeleninou / מרק עוף

Ingredience (na velký hrnec):

- ½ svazku petržele (pokud jsou svazky malé, klidně celý)
- 2 stonky řapíkatého celeru
- 5 snítek kopru
- 2-3 kuřecí stehna
- 2 cukety, nakrájené na 5-6 silnějších kusů
- 3 cibule, oloupané
- ¼ hlávky bílého zelí
- 3 mrkve, oloupané a nakrájené na kousky
- Sůl
- Pepř
- Voda

Postup:

1. Do velkého hrnce vložte všechny suroviny.
2. Zalijte studenou vodou tak, aby byly suroviny zcela ponořené.
3. Přiveďte pomalu k varu, poté stáhněte plamen a vařte na mírném ohni (táhněte) do změknutí veškeré zeleniny a prolnutí chutí.
4. Ke konci vaření dochuťte solí a pepřem podle chuti.
5. Podávejte jako lehký vývar s masem a zeleninou, případně maso oberte a použijte dál.

AUTORKA RECEPTU A ILUSTRAČNÍ KRESBY

RONI ABRAMSON

Doporučený playlist:

Asaf Avidan: Unfurl

Kuřecí polévka je někdy s nadsázkou označována jako „židovský penicilin“, protože v židovské tradici byla po generace považována za osvědčený lék na nachlazení, oslabení i únavu. Toto označení odkazuje na její výživovou hodnotu i symbolickou roli domácí péče a uzdravování. Tentokrát si ji můžete zkusit připravit podle maminky Roni Abramson.

maskil

VĚSTNÍK MASKIL – registrace MK ČR č. E 14877.
Vydává židovská kongregace Bejt Simcha,
přidružený člen Federace židovských obcí v ČR,
Maiselova 18, 110 00 Praha 1,
IČO: 61385735.

Maskil vychází za laskavé podpory Ministerstva
kultury ČR, Nadačního fondu obětem holocaustu
(NFOH) a Evropské unie progresivního judaismu.

Podpořte časopis MASKIL!

Číslo účtu: 86–8959560207/0100

Variabilní symbol: 03

ŠÉFREDAKTORKA: Radka Lím Labendz
REDAKCE: Michal Spevák, Lubor Falteisek,
Jasmin Carmel, Anna Marie Vančurová.
REDAKČNÍ RADA: Jan Fingerland, Fedor Gál,
Tomáš Novotný, Pavlína Šulcová, Martin Šmok,
Pavel Vrátný
KOREKTURY: Luděk Skok.
GRAFICKÁ ÚPRAVA A SAZBA: Studio Designiq.
TISK: GRAFOTECHNA PLUS, s. r. o.
ISSN: 2570–6373
E-MAIL: redakce@maskil.cz
Uzávěrka tohoto čísla 20. 12. 2025.

